

Editorler

Prof. Dr. Huseyin Aydın - Prof. Dr. Sefa Bardalacı

SİSTEMATİK KELAM

Yazarlar

Prof. Dr. H. Hatice K. Arpaçın
Prof. Dr. H. Tevfik Marıdeu
Doç. Dr. Fırah Sancıar
Doç. Dr. Harun Çağlayan
Doç. Dr. Mehmet İlhan
Doç. Dr. Muhammet Altaytay
Doç. Dr. N. Kemal Ökarınoç
Doç. Dr. Recep Önal
Dr. Öğr. Üyesi Ayhan Işık
Dr. Öğr. Üyesi M.Fatih Sırsal
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Akman
Dr. Öğr. Üyesi Mücteba Altındaç
Dr. Öğr. Üyesi Osman Demirci
Öğretmen İzzet İzzet

Editörler

Prof. Dr. Hüseyin Aydın – Prof. Dr. Sefa Bardakçı

SİSTEMATİK KELAM

Yazarlar

Prof. Dr. H. Tefvik Marulcu
Prof. Dr. H. Hatice K. Arpaguş
Doç. Dr. Faruk Sancar
Doç. Dr. Harun Çağlayan
Doç. Dr. Muhammet Altaytaş
Doç. Dr. Mehmet İlhan
Doç. Dr. Recep Önal
Dr. Öğr. Üyesi Mücteba Altındaş
Doç. Dr. N. Kemal Okumuş
Dr. Öğr. Üyesi Osman Demirci
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Akman
Dr. Öğr. Üyesi M.Fatih Soysal
Dr. Öğr. Üyesi Ayhan Işık
Oğuz Bozoğlu

Editörler
Prof. Dr. Hüseyin Aydın – Prof. Dr. Sefa Bardakçı
Sistemantik Kelam

ISBN: 978-605-9498-62-3

Kitapta yer alan bölümlerin sorumluluğu yazarlarına aittir

1.Baskı 2019

Bu kitabın basım,yayın ve satış hakları Lisans Yayıncılığa aittir.Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik,elektronik veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz basılamaz ve dağıtılamaz.

Lütfiye Tuğla-Milli Basım ve Yayın

Lisans Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Tahtakale Mah. Hicret Sokak No:8/A
Avcılar-İSTANBUL
e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr
www.lisansyayincilik.com.tr

İÇİNDEKİLER

Önsöz

III

Bölüm 1 KELAM İLMİ

13

1.1. Kelâm İlminin Gayesi	16
1.2. Kelam İlminin İsimlendirilmesi	17
1.3. Kelâm İlminin Fazileti ve Diğer İlimler Arasındaki Yeri	19
1.4. Kelâm İlminin Doğuşu ve Gelişimi	20
1.5. Kelam İlminin Konusu ve Yöntemi	23
Yararlanılan Kaynaklar	29

Bölüm 2 BİLGİ AKIL VE DİN

31

2.1. Bilgi	31
2.1.1. İslâm Düşüncesinde Bilgi	31
2.1.2. Doğru Bilginin İmkânı ve Yolları	36
2.1.2.1. Duyular (Havâss-ı Selîme)	37
2.1.2.2. Haber-i Sâdık	37
2.1.2.3. Akıl	39
2.2. Akıl - Bilgi İlişkisi	40
2.2.1. Kur'ân'da Akıl ve Dinî Sorumluluk	41
2.2.2. Fonksiyonu Açısından Akıl	43
2.2.3. Akıl ve Delil	45
2.2.4. İstidlâl ve Başlıca Türleri	48
2.2.4.1. Mütakaddimûn Devri	49
2.2.4.2. Müteahhirûn Devri	51
2.3. Din	53
2.3.1. Dinde İmân	55
2.3.2. Fetret Ehlinin Dinî Yükümlülüğü	56
Yararlanılan Kaynaklar	62

Bölüm 3
VARLIK

66

3.1. Varlık Meselesinin Arka Planı	68
3.2. Varlık Meselesine Dair Kavramlar	73
3.2.1. Varlık – Vücûd	73
3.2.2. Varlığın Kısımları	78
3.2.2.1. Vâcib	79
3.2.2.2. Mümkün	80
3.2.2.3. Mümteni	81
3.2.2.4. Kadîm	82
3.2.2.5. Hâdis	83
3.3. Mâhiyet	84
3.4. Eşyânın Hakîkati	87
3.5. Madûm	92
3.6. Âlem	93
3.6.1. Cevher-Araz	96
Yararlanılan Kaynaklar	101

Bölüm 4
İLÂHİYÂT

107

4.1. Allah'ın Varlığı	108
4.2. Allah'ın Birliği	110
4.3. Allah'ın Varlığının Delilleri (İsbât-ı Vâcib)	111
4.3.1. Ontolojik Deliller	113
4.3.2. Kozmolojik Deliller	114
4.3.3. Teleolojik Deliller	118
4.4. Allah'ın Birliğinin Delili	121
4.5. Allah'ın İsim ve Sıfatları	122
4.5.1. İlâhi Sıfatların Sayısı ve Kısımları	124
4.5.2. Sıfatların Kısımları	126
4.5.2.1. Selbî Sıfatlar	127
4.5.2.2. Sübûtî Sıfatlar	128
4.5.2.3. Fiilî Sıfatlar	129
4.5.2.4. Haberî Sıfatlar	130
4.6. Zat-Sıfat İlişkisi	133
4.6.1. Mutezile'ye Göre Zat-Sıfat İlişkisi	134

4.6.2. Ehli Sünnet'e Göre Zat-Sıfat İlişkisi	135
4.7. Allah'ın Kelam Sıfatı	137
Yararlanılan Kaynaklar	141

Bölüm 5

İMAN

143

5.1. İmanın Mâhiyeti/Hakikati/Rükünleri	146
5.2. Mezheplere Göre İmanın Hakikati Konusu	147
5.3. İmanın Sınıflandırılması/Bölümleri/Çeşitleri	154
5.3.1. İman Edilecek Hususlara Göre İmanın Tasnifi	154
5.3.2. İman Eden Kimse Açısından İmanın Kısımları	155
5.4. İmanın Derecelendirilmesi/Yakîn ve Dereceleri	156
5.4.1. İlme'l-Yakîn	156
5.4.2. Ayne'l-Yakîn	157
5.4.3. Hakke'l-Yakîn	158
5.5. İman ve Bilgi İlişkisi	158
5.6. İman ve İslâm	161
5.7. İmanın Sıhhatinin Şartları	163
5.8. İmanda Artma ve Eksilme	164
5.9. İmanda İstisnâ	165
5.10. İman-Amel İlişkisi	166
5.11. Tasdik ve İnkâr Açısından İnsanlar:	169
5.12. Tekfir ve İrtidât	172
Yararlanılan Kaynaklar	178

Bölüm 6

İNSAN FİİLLERİ

181

6.1. Kavramsal Ağ	184
6.1.1. Fiil	184
6.1.2. İstitâat	185
6.1.3. İrade	186
6.1.4. Hâtır/Dâî (Güdü)	187
6.1.5. Halk	188
6.1.6. Kesp	189
6.1.7. Kaza ve Kader	190
6.2. Ekollere Göre İnsan fiilleri	190

6.2.1. Cebriyye	190
6.2.2. Kaderiyye	194
6.2.3. Mutezile	196
6.2.4. Eş'arîyye	198
6.2.5. Mâtürîdiyye	200
Yararlanılan Kaynaklar	207

Bölüm 7 **AHLAK VE DİN**

209

7.1. Din ve Ahlakın Tanımı	212
7.2. İslam Kelam Ekollerinin Ahlakın Kaynağına Dair Yaklaşımları	215
7.2.1. Mutezilî Akılcı Ahlak Teorisi	216
7.2.2. Eşarîliğin Teolojik/Dinî Ahlak Teorisi	218
7.2.3. Mâtürîdîliğin Ahlak Teorisi	220
Yararlanılan Kaynaklar	225

Bölüm 8 **MELEK**

227

8.1. Mahiyetleri	229
8.2. Meleklerin Görevleri ve Çeşitleri	231
8.2.1. Cebrail	231
8.2.2. Mikâil	232
8.2.3. Azrail	232
8.2.4. İsrâfil	233
8.2.5. Koruyucu ve Yazıcı Melekler	233
8.2.6. Münker-Nekir	234
8.2.7. Hârut ve Mârut	235
8.3. Cin	237
8.3.1. Mahiyetleri	237
8.4. Şeytan	241
8.4.1. Mahiyetleri	243
Yararlanılan Kaynaklar	247

Bölüm 9
NÜBÜVVET ve MU’CİZE

249

9.1. Nübüvvet	250
9.1.1. Kavramsal Çerçeve	250
9.1.2. Nübüvvetin Gerekliliği	251
9.1.3. Peygamberlik Görevi	253
9.1.4. Peygamberlik ve Vahiy	255
9.1.5. Nebî ve Resûl Arasındaki Fark	256
9.1.6. Peygamberlerin Sıfatları	257
9.1.7. Nübüvvetle İlgili Meseleler	258
9.1.7.1. Peygamberlerin İnsan Olması	258
9.1.7.2. Peygamberlerin Dereceleri	259
9.1.7.3. Peygamberlerin Cinsiyeti	260
9.1.7.4. Peygamberlerin Sayısı	261
9.1.7.5. Peygamberlerin Gaybı Bilmesi	261
9.1.7.6. Peygamberlerin Şefâati	262
9.1.7.7. Nübüvvetin Sonlanması (Hatmu’n-Nübüvvet)	263
9.2. Mu’cize	263
9.2.1. Kavramsal Çerçeve	264
9.2.2. Mu’cize’nin Şartları	265
9.2.3. Mu’cize’nin Çeşitleri	266
9.2.3.1. Hissî Mu’cize	266
9.2.3.2. Aklî Mu’cize	267
9.2.4. Mu’cize ile İlgili Meseleler	269
9.2.4.1. Mu’cize ve Benzer Olaylar Arasındaki Fark	269
9.2.4.2. Kur’an’ın Mu’cizeliği	271
9.2.4.3. Hissî Mu’cizenin İmkânı	273
Yararlanılan Kaynaklar	280

Bölüm 10
İMÂMET – VELÂYET

283

10.1. İmâmet	284
10.1.1. İmâmet Tartışmalarının Başlangıcı	284
10.1.2. İmâmet Düşüncesinin Mahiyeti	287
10.2. Velâyet	290
10.2.1. Velâyet Tartışmalarının Tarihi	294

10.2.2. Şîa'da Velâyet	296
10.3. Velâyet İmâmet Etkileşimi	298
Yararlanılan Kaynaklar	303

Bölüm 11

KUR'ÂN VE İLAHÎ KİTAPLAR

307

11.1. İlahî Kitaplara Duyulan İhtiyaç	309
11.2. İlahî Kitaplar ve İsimleri	311
11.2.1. Kitaplar	314
11.2.2. Suhuf	325
11.3. Kur'ân'ın İndirilmesi, Yazılması ve Çoğaltılması	327
11.4. Kur'ân'ın Mu'cize Oluşu	329
11.5. Kur'ân'ı Diğer İlahî Kitaplardan Ayıran Temel Özellikler	331
11.6. Bir Müslümanın Diğer İlahî Kitaplar Karşısındaki Tutumu	336
Yararlanılan Kaynaklar	340

Bölüm 12

KİYAMET ALAMETLERİ

345

12.1. Kıyamet Kavramı	346
12.2. Kıyamet Alametleri	348
12.2.1. Küçük Alametler	350
12.2.2. Büyük Alametler	350
12.2.2.1. Ye'cûc ve Me'cûc	351
12.2.2.2. Dâbbetü'l-arz	353
12.2.2.3. Duhân	354
12.2.2.4. Deccâl	355
12.2.2.5. Güneşin Batıdan Doğması	357
12.2.2.6. Üç Yerin Batışı	358
12.2.2.7. İnsanları Mahşer Yerine Sürükleyecek Bir Ateşin Çıkması	359
12.2.2.8. Hz. İsa'nın İnmesi	359
12.2.2.9. Mehdî'nin Gelmesi	361
Yararlanılan Kaynaklar	370

Bölüm 13
AHİRET

375

13.1. Ahiret İnancının Yeri ve Önemi	375
13.2. Berzah	377
13.3. Ba's/ Yeniden Diriltilme	379
13.4. Haşır	380
13.5. Hesap ve Mizan	381
13.6. A'raf	383
13.7. Sırat	383
13.8. Cennet	384
13.9. Cehennem	385
13.10. Şefa'at	389
13.11. Reenkarnasyon	391
Yararlanılan Kaynaklar	394
EK:1. Muhkem ve Müteşabih	397
EK:2. Kanunu't- Tevil	401
EK:3. İlim Bahsi	409
EK:4. Mukallidin İmanı	425

Bölüm 11

Recep Önal¹

KUR'ÂN VE İLAHÎ KİTAPLAR

- 11.1. İlahî Kitaplara Duyulan İhtiyaç
 - 11.2. İlahî Kitaplar ve İsimleri
 - 11.2.1. Kitaplar
 - 11.2.2. Suhuf
 - 11.3. Kur'ân'ın İndirilmesi, Yazılması ve Çoğaltılması
 - 11.4. Kur'ân'ın Mu'cize Oluşu
 - 11.5. Kur'ân'ı Diğer İlahî Kitaplardan Ayıran Temel Özellikler
 - 11.6. Bir Müslümanın Diğer İlahî Kitaplar Karşısındaki Tutumu
- Yararlanılan Kaynaklar

¹ Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi

KUR'ÂN VE İLAHÎ KİTAPLAR

İslam inancına göre insanlar, Allah'a kulluk etmek ve bu konuda denenmek üzere yaratılmış olup, âhirette sorguya çekileceklerdir. Allah, merhameti gereği insanları imtihan hususunda yardımsız bırakmamış, onlara dünya ve âhîret mutluluğunu kazanmada rehberlik etmeleri için peygamberler gönderip, ilahî kitaplar indirmiştir. Peygamberlere indirilen kitaplar hem lafız hem de mana olarak Allah tarafından gönderildikleri için “ilahî kitaplar” veya “kutsal kitaplar” şeklinde isimlendirilmektedir.² Bunlara iman etmek, Allah'ın, peygamberlerine ilahî kitaplar indirdiğini, bunların doğrudan O'nun kelamı olduğunu ve bunlarda bulunan emir-yasak, helal-haram ve va'd-vaîd gibi bütün hususların doğru ve hak olduğunu kabul etmek ve bu şekilde onlara inanmak demektir.³

İslam dini, indirdiği bütün ilahî kitaplara aralarında hiçbir ayırım yapmaksızın iman etmeyi temel inanç esasları arasında saymıştır.⁴ Bu nedenle bunlara iman etmek dinden olduğu kesin olarak bilinen (zarûrât-ı dîniyye) hususlardan sayılmıştır. Bu husus, hem âyet ve hadislerle hem de ümmetin icmâıyla sabittir. Nitekim Kur'an-ı Kerîm'de kitaplara iman inanç esasları arasında zikredilmiş, Allah'a imandan sonra, bütün peygamberlere ve getirdikleri kitaplara inanmanın farz kılındığı bildirilmiş, indirilen kitapları inkâr etmenin ya da bir kısmına inanıp bir kısmını reddetmenin tam manasıyla sapkınlık olduğuna dikkat çekilmiştir.⁵ Hadislerde de kitaplara iman etmek, iman esasları arasında zikredilmiştir. İman esaslarının sıralandığı Cibrîl hadisinde Allah'ın indirdiği bütün kitaplara inanmak gerektiği açıkça

² **Mâtürîdî**, Ebû Mansûr Muhammed b. Mahmûd (2004-2010), **Te'vîlâtü'l-Kur'ân**, Ed. B. Topaloğlu, İstanbul: Mizan Yay., I, s. 185; VIII, s. 196.

³ Bakara 2/213; En'âm 6/89; Nahl 16/36.

⁴ Bakara 2/136, 285; Âl-i İmrân 3/84.

⁵ Bakara 2/177, 285; Nisâ 4/136.

bildirilmiş,⁶ başka hadislerde de Kur'ân'a ve kendisinden önceki indirilen kitaplara iman etmek inanılması gereken temel inanç esasları arasında zikredilmiştir.⁷ İslam âlimleri de bu tür âyet ve hadislerden hareketle bir kimsenin Müslüman olabilmesi için ilâhî kitaplara iman etmenin farz; bunu inkâr etmenin ise küfür olduğu hususunda icmâ etmişlerdir.

İslam'da belirtilen temel inanç esasları bir bütün olup, bunlardan her biri, diğerine sıkı sıkıya bağlıdır ve birbirinden ayrılmazlar. Birini reddetmek, diğerlerini de reddetmek anlamına gelir. Örneğin Allah'a ve peygamberlerine iman eden biri, aynı zamanda peygamberlere indirilen kitaplara ve bunları getiren meleklerle de inanması gerekir. Dolayısıyla kitaplara veya meleklerle inanmayan birinin, Allah'a ve peygamberlerine inanmasının da bir anlamı yoktur. Çünkü peygamberler ilâhî mesajları, Allah tarafından kendilerine vahyedilen kitaplar vasıtasıyla insanlara ulaştırırlar. Bu bakımdan kitaplara iman, peygamberliğe imanın da bir parçasını oluşturur. O halde denilebilir ki, Allah'a inanan bir insanın, O'nun peygamberler gönderdiğini ve melekler vasıtasıyla gönderdiği ilâhî kitaplarla yasaklarını bildirdiğini kabul etmesi zor olmayacaktır.⁸

Kelâm geleneğinde kitaplara iman konusu, genel olarak bu metinlere duyulan ihtiyaç, onların sayıları ve isimleri, tahrif olup olmadıkları, Kur'ân'ın diğer ilâhî kitaplardan üstün oluşu, bir Müslümanın diğer ilâhî kitaplar karşısındaki tutumu gibi meseleler etrafında incelenmiştir.

11.1. İlahî Kitaplara Duyulan İhtiyaç

İlahî kitapların sonuncusu olan Kur'ân-ı Kerîm, kendisinden önce gelen bütün vahiyleri ayırım yapmaksızın hem tasdik eder hem de onlara inandırmayı imanın bir gereği olarak şart koşar.⁹ Bu nedenle İslam inancına göre indirilen ilâhî kitaplara iman etmek her Müslümana farz kılınmıştır. Bu inanç doğrultusunda İslam âlimleri, bu inancı reddedenlere karşı insanlar için ilâhî kitapların gerekli ve lüzumlu oluşunu çeşitli aklî delillerle ispatlamaya çalışmışlardır.

⁶ Bkz. Müslim, "İman", 1, 5; Buhârî, "İman", 37; Tirmizî, "İman", 4; Ebû Dâvûd, "Sünnet", 16.

⁷ Buhârî, "İman" 37; Müslim, "İman" 5.

⁸ Yeşilyurt, Temel (2015), "*Kitaplara İman*", **İslam İnanç Esasları**, ed. Şaban A. Düzgün, Ankara: Grafiker Yayınları, s. 150

⁹ Bkz. Bakara 2/285; Âl-i İmrân 3/3; Mâide 5/48.

İnsanlık tarihinde ilahî kitapları inkâr edenler her zaman olagelmıştır. Onların çoğu Allah'ın varlığını kabul etmişler, fakat gönderilen peygamberleri ve indirilen kitapları reddetmişlerdir. Bu görüşlerini de aklın mutlak hakikate ulaşmada yegâne vasıta olduğunu iddia ederek temellendirmeye çalışmışlardır. Onlara göre insan aklı peygamberlerin ve getirdikleri kitapların üstlendiği vazifeyi taşıyacak ve onlara ihtiyaç hissettirmeyecek derecede yetkinliğe sahip olup, kâinata iyi-kötü, güzel-çirkin, hayır-şer vb. tüm hususları bilmeye yeterlidir. Aklın bu yetkinliğine rağmen Allah'ın peygamber ve kitap göndererek insanlara emir ve yasaklar sunması ise abes bir iş olup, ilâhî hikmete uygun düşmez. Zira peygamberlerin insanlığa sunacakları şeyler, ya aklın idrak alanı içerisinde ya da değildir. Şâyet bunlar aklın kavrayabileceği nitelikte ise, o zaman peygamber ve kitap gönderilmesine zaten ihtiyaç yok demektir. Çünkü insan, akıyla olanları bilebilir. Eğer söz konusu bilgiler aklın kavrayamayacağı türden bilgilerse, o zaman da onları peygamberlerin getirmesinin bir anlamı yoktur. Çünkü akıl, kendisiyle kavranabilir şeyleri kabul eder.¹⁰

Bu itirazlar karşısında İslam âlimleri peygamberliği ve ilahî kitapları, insanlığın dünya ve âhiret mutluluğunu elde etmesi için gerekli görmüşler; bu gerekliliği de genelde insanın özelden aklın bütün alanları kapsama yetersizliğinden hareketle temellendirmeye çalışmışlardır. Bu bağlamda insanların akıl, irade ve duyu organları gibi yeteneklerle donatılmış olmalarına rağmen bu yeteneklerin kendi gücü oranında sınırlı olması; şehevî kuvvetlerin etkisinde kalarak yeteneklerini her zaman doğru kullanamamaları; zayıf iradeli, duygusal, yalan konuşmaya meyilli, inkâr etmeye ve kötülük yapmaya elverişli bir yapıya sahip olmaları gibi hususlar üzerinde durmuşlardır. Buna ek olarak insanların farklı yaratılışta olmaları sebebiyle hayatın tüm alanlarında herkesin üzerinde uzlaşabileceği evrensel değerler yelpazesi oluşturmadaki acziyetlerine, insan aklının yaratıcıya karşı “kulluk” görevini yerine getirmede ve âhirette mutlu kılacak itikadî, amelî ve ahlakî esasları tespit etmede yetersiz olmasına dikkat çekmişlerdir. Öte yandan “hayatın asıl gayesi nedir ve nasıl elde edilebilir?”, “insan nasıl ve niçin yaratılmıştır?”, “İnsanı yok iken var eden birisi var mıdır, varsa bu yaratıcı insandan ne

¹⁰ **Mâtürîdî**, Ebû Mansûr Muhammed b. Mahmûd (2005), **Kitâbü't-Tevhîd**, trc. Bekir Topaloğlu, Ankara: İSAM Yay., s. 221-222, 224-225; **Pezdevî**, Ebü'l-Yüsr Muhammed (1994), **Ehl-i Sünnet Akâidi**, trc. Şerafeddin Gölcük, İstanbul: Kayıhan Yay., s. 130; **Şehrisânî**, Muhammed Abdülkerim (ts.), **el-Milel ve'n-Nihal**, nşr. Muhammed Fehmi Muhammed, Cilt III, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, s. 708-709.

istemektedir, istedikleri yerine getiremezse sonuç ne olacaktır?” gibi insan idrakini aşan, fakat insanın varoluş amacını ve hayatın anlamını anlatan bu tür sorulara insan aklının ikna edici cevaplar veremediği ifade edilmiştir. Bu suretle nübüvvet ve ilahî kitaplara olan ihtiyacı insanın entelektüel, psikolojik ve sosyal yetersizliklerini ve zaaflarını gerekçe göstererek insanî bir temele dayandırmışlardır. Buradan hareketle insanların bu ihtiyaçlarının karşılanması için Allah’ın, rahmeti gereği peygamberler ve ilahî kitaplar gönderdiği fikrini ispatlamaya çalışmışlardır.¹¹

11.2. İlahî Kitaplar ve İsimleri

Allah’ın peygamberlerine vahyettiği kitaplara kendi katından indirilmiş olmaları nedeniyle “semavî kitaplar”, “ilahî kitaplar” ya da “indirilmiş kitaplar (Kütüb-i Münzele)” adı verilmektedir. Bu kitaplar lafız ve mana bakımından Allah kelimidir.¹²

Kur’ân-ı Kerîm’de insanlık tarihinde peygamber ve kitap gönderilmeyen hiçbir toplumun bulunmadığı, her ümmete mutlaka müjdeleyici ve uyarıcı olarak birçok peygamberin ve ilahî kitapların gönderildiği,¹³ bunlardan bir kısmının isminin zikredildiği, bir kısmının ise zikredilmediği ifade edilmiştir.¹⁴ Bu çerçevede Kur’ân’da yirmi beş peygamberin ismine yer verilmiş, bunların dışındaki peygamberlerden bahsedilmemiştir.¹⁵ Öte yandan peygamberlerin beraberlerinde kitapların da indirildiği haber verilmiştir.¹⁶

¹¹ **Mâtürîdî**, 2005, 224, 227; **Kâdî Abdülcebâr**, Ahmed b. Halil el-Hamedânî (2001), **Şerhu’l-Usûli’l-Hamse**, nşr. Ahmed b. Hüseyin b. Ebi Hâşim, Beyrut: Daru İhyait-Türasil-Arabiyye, s.381 vd.; **Cüveynî**, İmâmü’l-Haremeyn Abdülmelik (1995), **Kitâbü’l-İrşâd**, nşr. Ş. Z. ‘Umeyrâ, Beyrut: Dârü’l-kütübi’l-ilmîyye, s.124-125; **Zebîdî**, Muhammed Murtazâ (2002), **İthâfü’s-Sâde**, nşr. M. Ali Beyzavî, Cilt II, Beyrut, Dârü’l-kütübi’l-İlmîyye, s. 312–313; **Serdar-Işık**, Murat-Harun (2018), **Sistemik Kelam II**, Kayseri: Kimlik Yayınları, s. 97-98.

¹² **Bilmen**, Ömer Nasuhi (2000), **Muvazzah İlm-i Kelam**, haz. K. İ. Paçacı, İstanbul: Fatih Enes Kitabevi, s. 319; **Aydın**, Ali Arslan (1964), **İslam İnançları ve Felsefesi**, İstanbul: İrfan Yay., s. 275.

¹³ Yûnus 10/47; Nahl 16/ 63; İsrâ 17/15; Fâtr 35/24.

¹⁴ Mü’min 40/78.

¹⁵ Bunların 18’i En’âm suresi 6/83–86. âyetlerinde, diğerleri ise çeşitli surelerde geçer (bkz. Âl-i İmrân 3/33; A’râf 7/65; Hüd 11/61, 84; Enbiyâ 21/85; Ahzâb 33/40).

¹⁶ Bakara 2/213.

Kur'ân'da peygamberlere indirilen bu kitaplardan sadece dördünün ismi zikredilmiştir.¹⁷ Ancak bu kitaplar, bu sayı ile sınırlı değildir. Çünkü Kur'ân'da ismi geçen kitapların dışında Hz. İbrâhim ve Hz. Mûsâ gibi bazı peygamberlerin sahifeleri de zikredilerek onlardan “suhuf” ve “zübür” olarak bahsedilmiştir.¹⁸ Dolayısıyla Kur'ân'da ilahî kitapların tamamının isimleri ayrı ayrı zikredilmek yerine bir kısmının ismi verilmiştir. Bu bakımdan Allah tarafından gönderilen ilahî kitapların Kur'ân'da ismi geçen kitaplarla sınırlandırılmayacağı, tarih boyunca farklı milletlere ismini bilmediğimiz başka ilahî kitapların da gönderildiği anlaşılmaktadır. Bu açıdan peygamberlerin ve kitapların isimleri ve miktarı hakkında kesin bir isim ve sayı vermek mümkün görünmemektedir. Buna göre biz Kur'ân'da isimleri ister zikredilsin ister zikredilmesin Allah tarafından Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e kadar gönderilmiş olan bütün peygamberlerin ve kendilerine kitap ve suhuf şeklinde indirilen kitapların hepsinin hak ve gerçek olduğunu kabul etmekle mükellefiz.¹⁹

Kelam literatüründe Kur'ân'da ismi zikredilsin veya zikredilmesin kitapların hepsine iman etmek “icmalî iman”; isimleri geçen kitapların ise isimlerini ayrı ayrı zikredip her birinin Allah kelâmı olduğunu tasdik etmek “tafsilî iman” olarak tanımlanmıştır.²⁰ Bununla birlikte şunu da ifade etmek gerekir ki, burada önceki kitaplara imandan kasıt onların Allah'ın vahyettiği şekildeki bozulmamış asıllarına ve bu yönüyle hak olduklarına iman etmektir. Yoksa Ehl-i Kitap'ın elinde şu anda mevcut olan fakat Allah'tan indiği şekliyle asıllarını koruyamamış, bozulmuş ve değiştirilmiş olan kutsal kitaplara iman etmek kastedilmemektedir. Bu nedenle Allah tarafından indirilen kitapları, bugünkü mevcudiyetleri bakımından üç kısma ayırarak şu şekilde değerlendirmek gerekir:

1. İlâhî kitaplardan bir kısmı Hz. İbrâhim ve Hz. Mûsâ'nın sahifeleri (suhuf) gibi tamamen kaybolmuş, elimizde onlardan hiçbir eser kalmamış olan metinlerdir.

2. Onlardan bir kısmı Tevrat, Zebûr ve İncil gibi bozulmuş ve değiştirilmiş (tahrif ve tebdil) olan ve bu yüzden ilâhî kitap olma özelliğini kaybetmiş haliyle günümüzde mevcut olan metinlerdir.

¹⁷ Âl-i İmrân 3/3-4, 48, 65; Nisâ 4/163; Mâide 5/43-45, 68; Tevbe 9/111; İsrâ 17/21; Enbiyâ 21/105.

¹⁸ Tâhâ 20/133; Fâtır 35/25; Necm 53/36-37; A'lâ 87/17-19.

¹⁹ Bakara 2/4, 117, 136, 285; Âl-i İmrân 3/84; Nisâ 4/47, 136.

²⁰ Aydın, 1964, s. 277; Gölcük-Toprak, Şerafeddin-Süleyman (ts.), **Kelam: Tarih, Ekoller, Problemler**, Konya: Tekin Kitabevi, s. 357.

3. Son olarak Allah'ın vahyettiği şekilde aslını koruyup, hiçbir bozukluğa ve değişmeye uğramadan orijinal haliyle günümüze kadar gelebilen tek kitap ise Kur'ân-ı Kerîm'dir.²¹

Allah bazı peygamberlere kitap, bazılarına da sayfalar indirmiştir. Kur'ân'da ilahî kitaplar, "kitap" kelimesinin çoğulu olan "Kütüb" ile anılmışlardır. Kelime olarak "yazmak, yazılı belge ve sayfa" anlamına gelen "kitap", dinî terminolojide Allah katından insanlara yol göstermek için peygambere indirilmiş sayfaları, levhaları, bütün kitapları ve gerek sözlü gerek yazılı olarak gelen vahyin her çeşidini kapsar.

Kur'ân'da kitap kavramı;

- Kur'ân'ın bizzat kendisini,²²
- Diğer ilahî kitapları,²³
- İlahî hükümleri ve yasaları kapsayan levh-i mahfûz'u²⁴,
- Amel defterini²⁵ ifade etmek için kullanılmıştır.²⁶ Ancak konu itibariyle kitap teriminin bizi ilgilendiren manası peygamberlere indirilen "ilahî kitaplar" için kullanılan anlamıdır. Bu manada peygamberlere gönderilen kitaplar arasında Allah kelâmı olmaları bakımından hiçbir fark yoktur. Buna göre Hz. Muhammed'e inen Kur'ân ile diğerleri arasında da herhangi bir fark bulunmamaktadır. Zaten bizzat Kur'ân da, kendisinden önce gönderilen kitapları tasdik edip, doğrulamaktadır.²⁷ Bu sebeple biz onlar arasında

²¹ **Kılavuz**, A. Saim (2004), **Anahatlarıyla İslam Akaid ve Kelam'a Giriş**, İstanbul: Ensar Neşriyat, s. 274.

²² Bakara 2/2; Nisâ 4/105; Mâide 5/48; -, İbrâhîm 14/1; Nahl 16/89; Sâd 38/29; Duhân 44/2-3.

²³ Bakara 2/53; En'âm 6/154; İsrâ 17/2; Meryem 19/30; Mü'minûn 23/49; Furkân 25/35; Ahkâf 46/12.

²⁴ Ra'd 13/39; Zuhrûf 43/4.

²⁵ İsrâ 17/14.

²⁶ **Râgıb el-İsfehânî**, Hüseyin b. Muhammed (2002), **el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân**, Beyrut: Dârü'l-İhyâ, s. 441-443; **Şimşek**, M. Sait (1999), **Kur'ân'ın Ana Konuları**, İstanbul: Beyan Yay., s. 128.

²⁷ Bakara 2/41, 89, 101; Âl-i İmrân 3/2-4; Mâide 5/48. Müslüman âlimler, Kur'ân'ın daha önceki kitapları tasdik ettiğini bildiren âyetleri, önceki kitaplardan tahrif olmamış ve Allah'tan geldiği şekilde orijinalliğini koruyan metinleri tasdik etmesi ve tahrif olmuş kısımlarını ise tashih etmesi şeklinde yorumlamışlardır. Bu görüşlerini de peygamberlerin getirmiş oldukları temel itikadî konuların bir ve aynı olduğunu, kendilerine verilen bütün ilahî kitapların da tek bir kaynaktan ve aynı amaçla gönderildiğini, bu amacın da Allah'ın birliğine inanmaya, sadece O'na iba-

ayrım yapmaksızın hepsine toptan iman ederiz. Fakat indirilen bu kitaplar indirildikleri zaman ve toplulukların birbirinden farklı olması nedeniyle muhteva, içerik ve üslup bakımından birbirlerinden farklıdır. Ayrıca bir kısmının hacmi diğerlerine göre daha küçük, sayfalar ve risaleler halinde iken bir kısmı daha büyük hacimde ve bir kitap şeklindedir. Bunlardan hacimleri büyük olanlar “kitap”, diğerleri ise “suhuf” olarak adlandırılmaktadır.²⁸

11.2.1. Kitaplar

Kur’ân’da Allah tarafından peygamberlere indirilen kitaplardan Tevrat, Zebûr, İncil ve Kur’ân olmak üzere sadece dördünün ismi zikredilmektedir²⁹ ve Allah tarafından gönderildiği belirtilerek hepsine iman edilmesi emredilmektedir. Bununla birlikte Kur’ân’dan önceki kitapların tahrif ve tebdil edildikleri de anlatılmaktadır.³⁰ Ayrıca gerek önceki kitapların tahrif edilmesi gerek bazı hükümlerinin nesh edilmesi nedeniyle Ehl-i Kitap mensupları Kur’ân’a iman etmeye³¹ çağrılmaktadır. Dolayısıyla Kur’ân’dan önceki Tevrat, Zebûr ve İncil gibi ilahî kitaplar çeşitli nedenlerle bozulmuş, orijinal hallerini koruyamamışlar, bu yüzden de ilahî kitap olma vasfını kaybetmişlerdir. Ayrıca Kur’ân tarafından neshedilerek kıyamete kadar hükümsüz bırakılmıştır. Mesela Tevrat’ın korunması insanlara bırakılmış lakin koruyamamışlar.³²

▪ *Tevrat*

İbrânîce “Torah” kelimesinin Arapçalaşmış şekli olan Tevrat Yahudi literatüründe “öğreti, doktrin, kılavuz, teori, hüküm, kanun, din” anlamlarına gelmektedir.³³ İslam’a göre Tevrat, İsrailoğullarından Hz. Mûsâ’ya

det etmeye; bütün peygamberlere, kitaplara ve ahiret gününe iman etmeye davet etmek olduğunu belirtmişlerdir. Buradan hareketle ilahî kitaplar arasında anlam ve muhteva bakımından (tevhid, nübüvvet ve mead) herhangi bir farklılığın söz konusu olamayacağına dikkat çekmişlerdir (bkz. **Önal**, Recep (2016), “*Mâtürîdî’nin Yahudilerle Polemiği: Tahrif Bağlamında Kutsal Kitap İnançlarına Yönelik Eleştirileri*”, **İslami Araştırmalar**, Cilt XXVII, Sayı 3: 333-352).

²⁸ **Kılavuz**, 2004, s. 276; **Düzgün**, Ş. Ali (2009), “Kitaplara İman”, **Sistematik Kelam**, ed. A. Akbulut, Ankara: Ankuzem Yayınları, s. 186.

²⁹ Bakara 2/53, 87; Nisâ 4/163; Mâide 5/46; İsrâ 17/2; Enbiyâ 21/48.

³⁰ Bakara 2/75; Âl-i İmrân 3/78; Mâide 5/13.

³¹ Mâide 5/15.

³² Mâide 5/44.

³³ **Besalel**, Yusuf (2002), **Yahudilik Ansiklopedisi**, Cilt III, İstanbul: Gözlem Yay., s. 738; **Firestone**, Reuven (2004), **Yahudiliği Anlamak: İbrâhim’in**

gönderilmiştir. Kur'ân'da Tevrat'ın Allah kelâmı olduğu Mâide 5/44. âyetinde kesin bir şekilde belirtilmiştir. Bu nedenle her Müslümanın Tevrat'ın aslının Allah tarafından peygamberine indirilen ilahî bir kitap olduğuna inanması zorunludur. Ancak bugün mevcut olan Tevrat tahrif ve tebdil edilmiş ve ilahî kitap olma özelliğini yitirmiş olduğu için bunun Allah kelâmı oluşuna inanmak gerekmez. İnanılması gerekli olan, Tevrat'ın aslıdır ve Allah kelâmı oluşudur.³⁴

Kur'ân'da Hz. Mûsâ'ya indirilen kitaba “Furkan”, “Suhuf-ı Mûsâ”, “Elvah”, “el-Kitab” ve “Kitâb-ı Mûsâ”; Eski Ahid'de ise “Sefer Ha-Berid”, “Ha-Sefer”, “Sefer Moşe, Torah” isimleri kullanılır.³⁵ Hıristiyan kültüründe, Hz. İsa'dan önce İsrailoğullarına gönderilen ilahî kitaplara “Ahd-i Atîk” veya “Ahd-i Kadîm (Eski Ahid)” diye bahsedilir. Yahudi kültüründe ise bu yazılı metinlere “Tanah” adı verilir ve hepsi kutsal sayılır.³⁶ Ayrıca hem Hz. Mûsâ'ya (Moşe) verilen kitap için hem de Yahudi öğretilerin bütünü için Arapça Tevrat'ın karşılığı olan “Torah” adı da kullanılmaktadır.³⁷

Yahudilik'te ve İslâm'da Hz. Mûsâ'ya verilen kitap için kullanılan isimler arasında en yaygın olanı “Torah” ve “Tevrat” kelimeleridir. Bununla birlikte Müslümanlar arasında Hz. Mûsâ'ya verilen kitabın Tevrat olup olmadığına ilişkin bazı ihtilaflar vardır.³⁸ Bunun en önemli sebebi ise

Çocukları, trc. Çağlayan Erendâğ-Levent Kartal, İstanbul: Gözlem Yay., s. 95; **Adam**, Baki (2012), “*Tevrat*”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Cilt XLI, Ankara: TDV Yay., s. 40-41; **a.mlf.** (2002), **Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat**, İstanbul: Pınar Yay., s. 257.

³⁴ **Yeşilyurt**, 2015, s. 153-154.

³⁵ **Adam**, 2002, s. 55.

³⁶ Yahudilerin Tanah adını verdikleri kutsal kitaplarına Hıristiyanlar Eski Ahid (Ahd-i Atîk) derler. Çünkü Hıristiyanlara göre, Hz. İsa vasıtasıyla, Tanrı ile yeni bir ahid yapılmıştır. Bu, eskisini (İsrailoğulları ile yapılan ahidleri) aşan nihai bir ahiddir. Dolayısıyla onlar, bu yeni ahidin yazılı ifadeleri olan metinlere Yeni Ahid (Ahd-i Cedîd), daha eski olan ve Tanrı ile İsrailoğulları arasında yapılan ahde de Eski Ahid demişlerdir. Bkz. Firestone, 2004, s. 97; **Wickwire**, Daniel (1999), **Yahudi, Hıristiyan ve İslâm Kaynaklarına Göre Kutsal Kitabın Değişmezliği**, İstanbul: Lütuf Yayıncılık, s. 14; **Harman**, Ömer Faruk (1988), **Metin, Muhteva ve Kaynak Açısından Yahudi Kutsal Kitapları**, İstanbul: (basılmamış doçentlik tezi), s. 1-2.

³⁷ Günümüzde “Tora” sözcüğü aynı zamanda her sinagogda özel bir bölümde saklanan Pentateuchu (Hz. Mûsâ'ya verilen kitaplar) içeren el yazması parşömen tomarına da denir (bkz. Firestone, 2004, s. 95; Besalel, 2002, s. 695-696, 713; **Shahak**, İsrail (2004), **Yahudi Tarihi ve Yahudi Dini**, trc. A. Emin Dağ, İstanbul: Ağaç Kitabevi, s. 78-82).

³⁸ Bu yönde yapılan tartışmalar için bkz. Adam, 2002, s. 66; **Öztürk**, Mustafa (2007), “*İslâm Tefsir Geleneğinde Ehl-i Kitapla İlgili Bazı Telakkilerin Epistemik*

Kur'ân'da birçok âyette Hz. Mûsâ'ya "Kitap",³⁹ "Furkan",⁴⁰ "Sultan",⁴¹ "Suhuf"⁴² ve "Levhalar"⁴³ verildiğinden bahsedilmesine rağmen kendisine Tevrat'ın verildiğine dair bir ifadeye yer verilmemiş olmasıdır. Öte yandan Kur'ân'da söz edilen Tevrat'ın, İsrailoğullarına indirilmiş bir kitap olduğu anlaşılmakta ancak hangi peygambere vahyedildiği açıklanmamaktadır. İncil'in Hz. İsa'ya, Zebur'un Hz. Dâvûd'a verildiği aşikârken Tevrat'ın verildiği peygamber ismi zikredilmemiştir. Bu nedenle Hz. Mûsâ'ya hangi kitabın verildiği konusu müfessirler arasında tartışmalı bir konu olmuştur.⁴⁴ Bunun dışında Kur'ân'ın, Tevrat'ın mahiyeti hakkında detaylı bir bilgi vermemesi de ayrı bir problem teşkil etmektedir. Aynı zamanda Yahudilerin ellerindeki kitapların hangilerinin Tevrat'a dâhil olup olmadığı konusunda da bir bilgi bulunmamaktadır.⁴⁵ Bununla birlikte İslam âlimlerinin çoğunluğunun kanaati Hz. Mûsâ'ya Kitap, Furkan, Suhuf ve Levhalar şeklinde verilenlerin Tevrat olduğu yöndedir.⁴⁶ Fakat Hz. Mûsâ'ya verilen kitabın Tevrat'ın tamamı değil de ilk beş bölümünü oluşturan kitap olduğunu ifade edenler de vardır.⁴⁷

Yahudilere göre Hz. Mûsâ'ya nisbet edilen Tevrat, şu beş kitaptan meydana gelir:

– **Tekvin (Yaratılış):** Âlemin ve insanın yaratılışından, Hz. Âdemin işlediği suçtan, yeryüzüne inişinden, Nûh tufanından, Hz. İbrâhim'in ve oğullarından, İsrâiloğullarının Mısır'a gelişlerinden, Hz. İshak, Hz. Yâkub ve Hz. Yûsuf'un Mısır'daki ikametine kadarki olaylardan bahseder.⁴⁸

Değeri", Kur'ân'ın Farklı İnanç Mensuplarına Yaklaşımı Sempozyumu (1213 Mayıs 2006), Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, s. 33.

³⁹ Bkz. Bakara, 2/53, 87; En'âm, 6/91, 153, 154; Hûd, 11/110; İsrâ, 17/2; Mü'minûn, 23/49; el-Furkân, 25/35; Kasas, 28/43; Secde, 32/23; Fussilet 41/45.

⁴⁰ Bakara, 2/53; Enbiyâ, 21/48.

⁴¹ Nisâ, 4/153; Mü'minûn, 23/45; Mü'min, 40/23; Zâriyât, 51/38.

⁴² Necm, 53/36; A'lâ 87/19.

⁴³ A'râf 7/145.

⁴⁴ Bu nedenle bazı araştırmacılar, Kur'ân'daki Tevrat lafzı sadece Hz. Mûsâ'nın değil, o dahil olmak üzere, bütün İsrailoğulları peygamberlerinin kitaplarının içinde yer aldığı Eski Ahid külliyatının tümünün kast edildiği sonucunu çıkarmaktadırlar. Bkz. **Adam**, 2002, s. 63-64, 66; **Öztürk**, 2007, s. 33.

⁴⁵ **Adam**, 2002, s. 64 vd.

⁴⁶ Bkz. **Mâtürîdî**, 2004-2010, I, s. 126, 172; II, s. 239; VII, s. 244; VIII, s. 225; IX, s. 289; X, s. 250; XI, s. 286.

⁴⁷ **Atay**, Hüseyin (1992), **İslam'ın İnanç Esasları**, Ankara: AÜİF Yayınları, s. 169.

⁴⁸ Tekvin, Bab: 12 50.

– **Hurûc (Çıkış):** Hz. Mûsâ'nın ve İsrailoğullarının Mısırdan çıkışlarını ve Firavun'un yaptığı zulmünü ve Allah'ın Tûr dağında Hz. Mûsâ'ya vahyetmesini konu edinir.⁴⁹

– **Levîler:** Günahların keffâreti, haram yiyecekler, yasaklanmış evlilikler, temizlik, kurban, dinî ayin ve merasimler vb.dinî hükümlerden bahsedilmektedir.⁵⁰

– **A'dât (Sayılar):** Hz. Mûsâ'nın vefatından sonra İsrail milletinin Tûr dağından ayrılıp, Kenan'a göç etmeleri anlatılmaktadır.⁵¹

– **Tesniye (Yasanın Tekrarı):** Hz Mûsâ'nın ölümü ve defnedilmesi, on emir, helâl ve haram yiyecekler, hukukî konular anlatılmaktadır. Bu son bölüm ilk dört bölümün özeti veya tekrarından ibarettir.⁵² Bu nedenle bu bölüme “tekrar edilen” anlamında “Tesniye” adı verilmiştir.⁵³

Bugün elimizdeki Tevrat'ın MÖ. 1450 ile 425 yılları arasında yazıldığı tahmin edilmekle birlikte, bu nüshalardan hiçbirinin aslı zamanımıza kadar gelmiş değildir. İlk yazma nüshalar genellikle Ölü Deniz Tomarları adı ile bilinen Filistin'in değişik yerlerinde ve Ölü Deniz'e yakın yerde bulunan yazmalardır.⁵⁴ Bunların çoğunun tarihi MÖ. II. ve I. asra kadar uzanmaktadır.⁵⁵ Günümüzde Tevrat'ın, Yunanca ve Sâmirîce olmak üzere üç nüshası vardır. Bu nüshalar, Azrâ'nın Tevrat'ın aslı diye ilan ettiği kitaptan çoğaltılıp dağıtılan nüshalardır.⁵⁶

Çoğaltılan bu nüshalardan;

- İbrânîce olan nüsha, Yahudiler ve Protestanlarca;
- Yunanca olan Roma (Katolikler) ve Doğu Kiliselerince (Ortodokslar);
- Sâmirîce olan ise Sâmirîlerce muteber kabul edilmektedir.

Bu nüshalar, Tevrat'ın en meşhur ve en geçerli nüshaları olarak bilinmekle birlikte, pek çok çelişki ihtiva etmektedir. Bu bakımdan Hz. Mûsâ'nın vefatından asırlar geçtikten sonra müteaddid şahıslar tarafından yazılan ve birbirine uymayan bu çeşitli nüshaları, her ne kadar içlerinde orijinal

⁴⁹ Hurûç, Bab: 1-40.

⁵⁰ Levîliler, Bab: 1-27.

⁵¹ A'dât, Bab: 1-36.

⁵² Tesniye, Bab: 1-34.

⁵³ Aydın, 1964, s. 284; Kılavuz, 2004, s. 279;

⁵⁴ Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Wickwire, 1999, s. 263-276; Yılmaz, M. Selim (2013), **Kumran Yazmalarının Ahit Geleneği Çerçevesinde Değerlendirilmesi**, İstanbul: Ayışığı Kitapları.

⁵⁵ Atay, 1992, s. 169.

⁵⁶ Akseki, A. Hami (1964), **İslam Dini**, Ankara: DİB Yay., s. 78-79; Aydın, 1964, s. 285.

Tevrat'tan bazı sözler bulunsa da Tevrat'ın aslı olarak kabul edip, bunlara ilahî kitap olarak inanmak mümkün değildir.⁵⁷ Çünkü Tevrat, Hz. Mûsâ aracılığıyla İsrailoğullarına gönderilmişse de, onlar Hz. Mûsâ'nın vefatından sonra uğradıkları felaketler, musibetler ve maruz kaldıkları birçok savaş neticesinde hâkimiyetlerini kaybederek, asırlarca esaret altında kalmışlar, yaşadıkları bu sürgün ve esirlik (Bâbil sürgünü) dönemlerinde Tevrat'ı Allah'tan geldiği asli haliyle koruyamamışlardır.⁵⁸

Kur'ân'da da Ehl-i Kitap'ın kendi kitaplarını asli haliyle koruyamadıklarına dikkat çekilerek, İsrailoğullarının Tevrat'ın kelimelerini değiştirdikleri, hakkı gizleyip batıla karıştırmak suretiyle onu tahrif,⁵⁹ tebdil ve tağyir (değiştirmek) ettikleri⁶⁰ açıkça belirtilmiştir. Buna ek olarak lebs (karıştırmak),⁶¹ kitmân (gizlemek),⁶² leyy (dili eğip bükme)⁶³ ve nisyân (unutmak)⁶⁴ kavramları da zikredilerek önceki kitapların Ehl-i Kitap tarafından tahrif edildikleri haber verilmiştir.⁶⁵ Dolayısıyla Yahudilerin elinde mevcut olan Tevrat tahrif olmayan birtakım metinleri ihtiva etse bile onun bugünkü haliyle Allah'ın gönderdiği vahyi temsil edemeyeceğini söyleyebiliriz.⁶⁶

⁵⁷ Bilmen, 2000, s. 321; Aydın, 1964, s. 285.

⁵⁸ Akseki, 1974, s. 78; Yeşilyurt, 2015, s. 153-154.

⁵⁹ Bkz. Bakara 2/75; Nisâ 4/46; Mâide 5/13, 41.

⁶⁰ Bakara 2/41-42, 59, 79, 159; Mâide 5/46, 68; A'râf 7/162; Tevbe 9/34.

⁶¹ Bakara 2/42; Âl-i İmrân 3/71

⁶² Bakara 2/42, 140, 146, 159, 174; Âl-i İmrân 3/71, 187.

⁶³ Âl-i İmrân 3/78; Nisâ 4/46.

⁶⁴ Mâide 5/13, 14; A'râf 7/53, 165.

⁶⁵ İslâm âlimleri ilahî kitapların tahrifi konusunda genel olarak üç farklı görüş beyan etmişlerdir. (1) İlahî kitapların lafız ve mana bakımından tahrif edildiğini iddia edenler. Bu âlimler arasında başta İbn Hazm olmak üzere Karafi ve İbn Kayyim el-Cezviyye bulunmaktadır. (2) Tahrif ve tebdilin kitapların metninde değil tefsirinde meydana geldiğini savunanlar. Bu görüşü savunanların başında İbn Haldun ve Makrîzî gibi âlimler gelmektedir. (3) Bu iki grup arasında orta bir yer tutan ve ilahî kitapların lafzının pek az kısmının tebdil edildiğini, asıl tebdil ve tahrifin onun tefsirinde meydana geldiğini ileri sürenler. Bu gruba dâhil olanlar arasında İbn Teymiyye, Elmalı Hamdi Yazır ve Süleyman Ateş gibi âlimler bulunmaktadır. Konuyla ilgili tartışmalar için bkz. Goldziher, Ignaz (1980), "*Ehl-i Kitap'a Karşı İslâm Polemiği I*", trc. C. Tunç, AÜİFİED, Cilt IV, s. 151-170; Aydın, Mehmet (1998), *Müslümanların Hıristiyanlara Karşı Yazdığı Reddiyeler ve Tartışma Konuları*, Ankara: TDV Yay., s. 145-195; Biçer, Ramazan (2004), *İslâm Kelâmcılarına Göre İncil*, İstanbul; Gaye Kitabevi, s. 87-126; a.mlf. (2007), "*Kelâm Bilginlerinin Yahudi ve Hıristiyanlara Yaklaşımı*", İÜİFD Dergisi, Cilt XVI, s. 149-187.

⁶⁶ Bu konuda detaylı bilgi için bkz. Önal, Recep (2013), *Ebû Mansûr el-Mâtürîdî'ye Göre İslam Dışı Dinler*, Bursa: Emin Yay., s. 224-257.

▪ *Zebûr*

Kur'ân'da ismi geçen ilahî kitaplardan bir diğeri de Zebûr'dur. Lügatte “yazılı şey ve kitap” anlamına gelen Zebûr kelimesi, İslam inancına göre Allah tarafından Hz. Dâvûd'a indirilen ilahî kitabın ismidir. Kur'ân'da iki yerde Zebûr'un Hz. Dâvûd'a verildiği;⁶⁷ bir yerde de Tevrat'tan sonra gönderildiği belirtilerek⁶⁸ toplam üç yerde Zebûr'dan bahsedilmiştir.⁶⁹ Zebûr'un Hz. Dâvûd'a verildiği âyetlerle sabit olduğu için Allah kalamı olduğuna iman etmek her Müslümana farzdır, bunu inkâr etmek küfürdür.

Zebûr, ilâhî kitapların en küçüğüdür. Hz. Dâvûd kendisinden önce gönderilen Hz. Mûsâ'nın şeriatına uymakla emrolunduğu için Zebûr'da yeni dinî/şer'î hükümlere yer verilmemiştir.⁷⁰ Bugün elde mevcut olan ve Mezmûrlar (Mezâmîr) adıyla Eski Ahid'de yer alan bölümün Zebûr olduğu düşünülmektedir. Bunlar daha çok irşad ve öğütler manzumesinden ibaret olup, lirik şiirler ve ilâhîlerden; Allah'a dua, zikir ve övgü ile hikmetli sözlerden, ahlakî öğüt ve nasihatlerden meydana gelmiştir.⁷¹ Bununla birlikte Tevrat'ta olduğu gibi Zebûr'un da orijinal bir nüshası ve aslı bugün elimizde bulunmadığı için onun muhtevası hakkında kesin bir bilgiye sahip olmadığımızı da söylemek gerekir. Her ne kadar Eski Ahit'te yer alan Mezmûrlar'ın Zebûr olabileceği ifade edilse de bu bilgi de kesin değildir. Bu bakımdan bizler Zebûr'un Allah kalamı ve Hz. Dâvûd'a gönderilen ilahî bir kitap olduğuna inanırız, fakat geçen zaman içinde tahrife uğradığını, ortadan kaybolduğunu ve günümüze ulaşmadığını kabul ederiz.⁷²

⁶⁷ Nisâ 4/163; İsrâ 17/55.

⁶⁸ Enbiyâ 21/105.

⁶⁹ Kur'ân'da Zebûr kelimesi Hz. Dâvûd'a verilen özel kitabın dışında “Zübür” (Âl-i İmrân 3/184) ve “Zübürü'l-evvelîn” (Şuarâ 26/196) şeklinde çoğul olarak da kullanılmaktadır. Fakat bu ifadelerle özel ve belirli bir kitap değil “öncekilerin kitapları” veya “sahifeleri” kastedilmektedir.

⁷⁰ Zebûr'un bu yönüne dikkat çeken İmam Mâtürîdî de Zebûr'un içinde şer'î hüküm beyan eden âyetlerin olmadığını, onda sadece tesbih ve tahmîd (övgü ve zikir)'e dair âyetlerin var olduğunu söylemiştir. **Mâtürîdî**, 2004-2010, XIII, s. 327.

⁷¹ **Kılavuz**, 2004, s. 280; **Düzgün**, 2009, s. 187.

⁷² **Yeşilyurt**, 2015, s. 154

▪ *İncil*

İncil lafzı asıl itibariyle Yunanca bir kelime olan ve lügatte “müjde ve iyi haber” anlamına gelen “Evangelium/evangeliyon”dan alınarak Arapçaya nakledilen bir kelimedir.⁷³ Hıristiyanlara göre İncil, kitap adı olmayıp “iyi haber” anlamında Hz. İsa’nın kurtuluş mesajını içermektedir.⁷⁴

İslam inancına göre Allah tarafından Hz. İsa’ya gönderilen ve kendinden önceki Tevrat’ı tasdik eden ilahî kitabın adıdır. Kur’ân’da İncil’in Hz. İsa’ya indirildiği Mâide 5/46. âyetinde açıkça belirtilmiştir.⁷⁵

İncil’in Hz. İsa aracılığıyla İsrailoğullarına gönderildiği âyetlerle sabit ve gerçek olduğu için Allah tarafından Hz. İsa’ya verildiğine iman etmek her Müslümana farzdır; bunu inkâr etmek küfürdür. Fakat burada kastedilen İncil, bugün Hıristiyanların elinde mevcut olan İncil değildir. Çünkü İslam inancına göre Tevrat ve Zebûr’un başına gelenler İncil’in de başına gelmiş ve tarih içerisinde indirildiği şekliyle orijinal hali korunamamıştır. Başka bir ifadeyle bugün mevcut olan İncil, Hz. İsa’ya indirilen İncil değil onun değiştirilmiş, bozulmuş ve bizzat Hz. İsa tarafından yazdırılmadığı için ondan çok daha sonra farklı din adamları tarafından yazılmış halidir. Bu bakımdan İslam inancına göre İncil’e Allah’tan indirildiği orijinal şekliyle iman etmek ve onu ilahî kitaplardan kabul etmek gerekir. Ancak bugün Ehl-i Kitap’ın elinde mevcut olan İncil’in ise değiştirilip, tahrif edildiğine, bu yüzden Allah’ın vahyini temsil edemeyeceğine inanmak gerekir.⁷⁶

Günümüzde aslına uygun olmayan şekliyle mevcut olan ve “Matta, “Markos”, “Luka” ve “Yuhanna” olmak üzere dört kitaptan oluşan bugünkü İncil, Hıristiyan kültüründe yeni antlaşma anlamında Ahd-i Cedîd (Yeni Ahid) diye isimlendirilir.⁷⁷

Hıristiyan inancına göre kutsal kitap külliyyatı genel olarak Ahd-i Atîk ve Ahd-i Cedîd’den oluşmaktadır. Hz. İsa’dan önce gönderilen Hz. Mûsâ ile Allah arasındaki sözleşmeyi (Tevrat) ve ondan sonra gelen bazı peygamberlerinin sözlerini ihtiva eden kitaplara Ahd-i Atîk ismi verilmiştir. Ahd-i Cedîd ise Hz. İsa ile birlikte ortaya çıkan, onun dünyadan ayrılışından bir

⁷³ Michel, Thomas (1992), **Hristiyan Tanrı Bilimine Giriş**, İstanbul: Ohan Basımevi, s. 33; Wickwire, 1999, s. 16

⁷⁴ Biçer, 2004, s. 68.

⁷⁵ Ayrıca bkz. Âl-i İmrân 3/48, 65; Mâide 5/46-47, 66, 68, 110; A’râf 7/157; Tevbe 9/111; Fetih 48/29; Hadîd, 57/27.

⁷⁶ Akseki, 1974, s. 79; Aydın, 1964, s. 286; Yeşilyurt, 2015, s. 155

⁷⁷ Bkz. Firestone, 2004, s. 97; Harman, 1988, s. 1-2

süre sonra küçük kitaplar ve mektuplar halinde telif edilen 27 esere verilen ismi ifade eder.⁷⁸ Hıristiyan terminolojisinde Ahd-i Atık ve Ahd-i Cedid'i ifade etmek için birbirini tamamlayıcısı olan ve tek bir kutsal kitaba karşılık gelen "Kitâb-ı Mukaddes" tabiri kullanılmaktadır.⁷⁹

Toplam 27 kitaptan oluşan bu metinlerin derlenişi ve kanonik ya da sahih birer kaynak olarak kabul edilişi uzun bir zaman diliminde gerçekleşmiştir.⁸⁰ Bilindiği üzere Hz. İsa'dan sonra gerek onun yardımcısı olan Havarilerce ve gerekse diğer Hıristiyanlarca yazıldığı zannedilen ve içerik olarak birbiriyle çelişen bilgilerin yer aldığı pek çok İncil meydana çıkmıştır. Bunun üzerine Hıristiyanlar arasındaki görüş ayrılıklarını ve İnciller arasındaki ihtilâfı ortadan kaldırmak için M. 325 yılında İmparator Konstantin liderliğinde İznik'te bir toplantı (İznik Konsili) düzenlenmiştir.⁸¹ Burada farklı kimseler tarafından yazılan ve Konsile arz olunan yüzlerce İncil arasından sadece dört İncil (Matta, Markos, Luka ve Yuhanna) seçilip "kanonik (sahih)" addedilerek ilham edilmiş kitaplar listesine dâhil edilmiş, diğer İnciller ise apokrif (sahte)⁸² sayılıp reddedilerek imha edilmiştir. Böylece dört İncil, Hz. İsa'nın milâdından tam 325 yıl sonra "Ahd-i Cedid" olarak ilân edilmiştir.⁸³

Hıristiyan inancına göre kutsal kabul edilen ve bugün dünyaca meşhur olan bu dört İncilin isimleri ve muhtevaları kısaca şöyledir:

Matta, Hz. İsa'nın havarilerinden olan Matta tarafından İbranice veya Süryanice diliyle Yahudilerden iman edenler için yazılmıştır. Fakat bu asıl

⁷⁸ Michel, 1992, s. 12; Kuzgun, Şaban (2008), **Dört İncil Yazılması Derlenmesi Muhtevası Farklılıkları ve Çelişkileri**, İstanbul: Fazilet Neşriyat, s. 16-17.

⁷⁹ Wickwire, 1999, s. 13-14.

⁸⁰ Gündüz, Şinasi (2006), **Hıristiyanlık**, İstanbul: İSAM Yay., s. 48.

⁸¹ Michel, 1992, s. 99-100; Kuzgun, 2008, s. 123

⁸² Hıristiyan dini literatürde kilisenin sahih kabul ettiği İncil metinlerine kanonik, sahih kabul edilmeyen İncil metinlerine de apokrif denmektedir. Bu doğrultuda Hıristiyanlar Yeni Ahid'in ilk bölümünü oluşturan 4 İncili, kanonik; güvenilir olmayan ya da dinsel öğretileri temellendirmede kaynak olarak kullanılmayan metinleri ise apokrif olarak adlandırmışlardır. Bkz. Cilacı, Osman (2002), **Günümüz Dünya Dinleri**, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., s. 82; Gündüz, Şinasi (1998), **Din ve İnanç Sözlüğü**, Konya: Vadi Yay., s. 38, 212.

⁸³ Ayrıca Hıristiyanlık tarihinde ilk Genel Konsil olarak kabul edilen bu konsilde Oğul İsa'nın, Baba ile aynı cevherde olduğuna karar verilerek, İsa'nın tanrısallığına vurgu yapılmış ve böylece teslis inancının ilk temelleri atılmıştır. Rubenstein, Richard E. (2004), **İsa Nasıl Tanrı Oldu**, trc. Cem Demirkan, İstanbul: Gelenek Yay., s. 85; Cilacı, 2002, s. 82; Gündüz, 1998, s. 38, 212.

nüsha zamanla yok olmuş, yerini kimin yazdığı bilinmeyen ve en eski nüsha olarak kabul edilen Yunanca nüsha almıştır. Bu İncil nüshasında Hz. İsa'nın nesebinden bahsedilmektedir. Markos, Havarilerin reisi kabul edilen Petros'un talebesi Markos tarafından Yunanca yazıldığına inanılmaktadır. Bu kitapta genellikle Hz. İsa'nın hayatından ve Yahudi adetlerinden bahsedilmektedir. Luka, Hz. İsa'nın havarilerinden olmayan Luka tarafından yazıldığına inanılmaktadır. Bu kitapta Hz. İsa'nın hayatı ve öğrettiği emir ve yasaklar anlatılmaktadır. Yuhanna ise, yazarı kesin olarak bilinmemekle birlikte İsa'nın havarilerinden olduğu iddia edilen Yuhanna tarafından yazıldığı ileri sürülmektedir.⁸⁴ Söz konusu bu dört İncil'in hangi tarihte yazıldıkları ve yazarlarının kimler oldukları hususunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

Hıristiyanlar, bu dört İncillerden ilk üçüne metin ve muhteva açısından birbirlerine benzer olması nedeniyle "sinoptik/benzeyenler" ismini vermişlerdir. En son yazılan dördüncü İncil (Yuhanna) ise mistik yönü ağır olan bir özelliğe sahiptir ve diğer üçünden oldukça farklıdır.⁸⁵

Hıristiyan teologlarına göre kanonik (sahih) kabul edilen bu dört İncil'in dışında, apokrafik (sahte) birçok İncil nüshaları da bulunmaktadır.⁸⁶ Bunların varlığını bizzat Hıristiyan kaynakları teyit etmektedir.⁸⁷ Bunlar arasında en meşhur olanı ve rağbet göreni ise "Barnabas" incilidir.⁸⁸

Barnabas ismi İncillerdeki resullerin işleri bölümünde geçmektedir. "Tesellcinin oğlu" anlamına gelen bu ismi, Barnabas'a Luka vermiştir. Barnabas, İsa'nın havarilerinden olup, Markos'un amcaoğludur. İncilini M. 70-100 yılları arasında yazdığı rivâyet edilmektedir. Bu İncilin ilk nüshası Yunancadır.⁸⁹ Barnabas İncili, M. 325 yılına kadar İskenderiye Kiliseleri

⁸⁴ Aydın, 1964, s. 286 vd.

⁸⁵ Eliade, Mircea (1997), **Dinler Tarihi Sözlüğü**, trc. Ali Erbaş, İstanbul: İnsan Yay., s. 118; Aydın, Mehmet (2005), **Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık**, Ankara: TDV Yay., s. 92.

⁸⁶ Kilisenin kanonik saymadığı bu kutsal metinlerde genel olarak Hz. İsa hakkında verilen bilgiler, Kur'an âyetlerinde verilen bilgilerle büyük ölçüde aynıyet göstermektedir. Allah'ın teklifi, Hz. İsa'nın insan olduğu, O'nun kulu ve peygamberi olduğu, Kutsal Ruh Cebrâil'in Hz. Meryem'e Hz. İsa'yı müjdelediği ve babasız doğduğu ve çarمیha gerilmediği anlatılmaktadır. Bayraktar, Mehmet (2007), **Bir Hıristiyan Dogması Teslis**, Ankara: Ankara Okulu Yay., s. 21.

⁸⁷ Kuzgun, 2008, s. 115.

⁸⁸ Hıristiyanların Barnabas İnciline yönelik görüşleri için bkz. Wickwire, 1999, s. 330-3339; Michel, 1992, s. 43-44

⁸⁹ Kesler, Fatih (2001), **Kur'an-ı Kerim'de Yahudiler ve Hıristiyanlar**, Ankara: TDV Yayınları, s. 226.

tarafından otantik bir İncil olarak kabul görmüş, ancak M. 325 yılında düzenlenen İznik Konsili ile bu İncil yasaklanmış ve yakılmasına karar verilmiştir. Müslüman âlimlere göre kiliselerin Barnabas İncil'i red etmelerinin gerçek sebebi ise, bu İncil'de Hz. İsa'nın ilahlığının ve teslis inancının reddedilmesi, çarmıh olayının kabul edilmemesi, Hz. İsa'nın bir peygamber olduğunun açıkça zikredilmesi gibi ifadelerin yer almasıdır. Çünkü bu ifadeler bugünkü resmi Hıristiyan doktrinine ve temel ilkelerine aykırıdır. Diğer bir önemli sebebi de Barnabas'ın Hz. İsa'dan sonra gelecek kurtarıcıyı Muhammed olarak ismen zikretmesidir.⁹⁰

Hıristiyanlara göre dört İncil'in yanı sıra "Resullerin işleri" ile Pavlus, Petrus, Yuhanna ve Yahuda gibi Hıristiyan din adamlarının birçok mektupları da kutsal kabul edilir. Hıristiyanların dört İncili ifade etmek için kullandıkları Ahd-i Cedid ismi aynı zamanda yukarıda ismi geçen ilahî kitapları ifade etmek için de kullanılmaktadır.⁹¹ Buna göre bugün Hıristiyanların ellerinde bulunan Yeni Ahid 4 İncil (Matta, Markos, Luka ve Yuhanna) ile 23 küçük kitabın birleşmesinden meydana gelmiştir ve toplam 27 kitaptır.⁹² 23 kitabın 21 tanesi mektup (Pavlos'a atfedilen 13 mektup ve diğerleri), Luka tarafından yazılan Resullerin İşleri kitabı ve Yuhanna tarafından yazılan vahiy kitabından oluşur.⁹³

Hıristiyanlarınca kanonik addedilen dört İncil, farklı kişilerce, farklı yer ve zamanlarda yazılmıştır. Bunların ne zaman ve kimler tarafından yazıldıkları hususunda farklı tarihler ve şahıslar ileri sürülmektedir.⁹⁴ Genel olarak sinoptik (Matta, Markos, Luka) İncillerin M. 65-90 yılları arasında, Yuhanna İncilin de M. I. yüzyılın sonuna doğru yazıldığı iddia edilmektedir. Dört kanonik İncilin yaygın bir biçimde otorite kazanması M. II. yüzyıldan sonra gerçekleşmiştir. Yeni Ahid'de yer alan kitapların tam olarak tespiti ve son şeklini alması ise M. 364 yılında Lodesya'da yapılan konsilde gerçekleşmiştir.⁹⁵

İslam âlimleri, İncil hakkında ileri sürülen birbirinden farklı ve çelişkili olan bilgilere dikkat çekmişler ve buradan hareketle İncil'in, bizzat Hz. İsa tarafından yazdırılmadığı için elde yazılı olarak mevcut olan bu dört İncilin ona ait olmadığını savunmuşlardır. Ayrıca farklı dört İncil'in bulunması

⁹⁰ **Kuzgun**, 2008, s. 129; **Bayraktar**, 2007, s. 22.

⁹¹ **Aydın**, 1964, s. 285-286.

⁹² **Cilacı**, 2002, s. 81.

⁹³ **Gündüz**, 2006, s. 48.

⁹⁴ **Wickwire**, 1999, s. 279-284.

⁹⁵ **Kuzgun**, 2008, s. 163 vd.; **Öztürk**, 2007, s. 34.

ve bunların birbirinden farklı ve çelişkili ifadelerle yer vermesini de Hz. İsa'ya indirilen İncil'in tahrif edilmiş ve değiştirilmiş olduğunun en büyük delili olarak kabul etmişlerdir.⁹⁶ Öte yandan Tanrı'yı insana indirmek ve insanı tanrılaştırmak suretiyle akla ve vahye aykırı inançlar içermesi, Hz. İsa'nın Ârâmîce konuştuğu halde mevcut İncillerin Yunanca yazılması,⁹⁷ Hz. İsa dönemine ait yazma nüshalarının bulunmaması, başlangıçta tek İncil'in varlığından söz edilirken daha sonra bunların çoğalıp Ahd-i Cedîd metinlerini oluşturması gibi hususları öne sürerek Allah'tan geldiği şekilde İncil'in zamanımıza ulaşmadığını savunmuşlardır.⁹⁸

▪ *Kur'ân-ı Kerîm*

Kur'ân-ı Kerîm, ilahî kitaplar arasında Allah'ın gönderdiği en son ve en mükemmel kitaptır. Kendisine "Kur'ân" ismi bizzat Allah tarafından özel ad olarak verilmiştir.⁹⁹ Kur'ân-ı Kerîm'in bu isminden başka bizzat Kur'ân'da yer alan Kitâb, Furkân, Tenzîl, Tezkire, Mev'iza, Zikr, Ahsenu'l-Hadis, Hakk, Kelâmullâh, Hablullâh, Muhkem, Hakîm, Hüdâ, Burhan, Şifâ, Nûr ve Mübin gibi 50'den fazla isim ve sıfatları da vardır.¹⁰⁰ Ancak bu isimler arasında en çok Kur'ân ismi kullanılmaktadır.¹⁰¹

Kur'ân kelimesi Arapça bir kelimedir. Arap dili lügatleri için iki kök gösterilmektedirler. Bunlardan biri "okumak ve tilâvet" anlamındaki "kırâat"tır. Bu kök itibarıyla Kur'ân'ın ilk emri olan "ikra/oku" anlamındaki kelimeyle aynı kökten bir ad taşıyarak okumaya ve ilme en büyük değeri verdiğini ve Müslümanlar tarafından daima okunması sebebiyle de kendisine bu ismin verildiğini göstermektedir. İkincisi ise "toplamak, bir araya getirmek, cem etmek" anlamındaki "karn" köküdür. Kur'ân, birçok inceliği, hakikati, hikmeti ve ilahî hükümleri bir araya topladığı için toplamak manasındaki bir köke dayanması bakımından da ayrı bir hikmet sergiler.¹⁰²

Dinî terminolojide ise "Allah tarafından Cebrâil(Cibrîl) vasıtasıyla tüm insanlara tebliğ edilmek üzere Hz. Muhammed'e Arapça lafzı ve manasıyla vahyedilen, günümüze kadar orijinal haliyle mushaflarda yazılı

⁹⁶ **Düzgün**, 2009, s. 187.

⁹⁷ **Wickwire**, 1999, s. 279.

⁹⁸ **Topaloğlu-Çelebi-Yavuz**, Bekir-İlyas-Y. Şevki (2002), **İslam'da İnanç Esasları**, İstanbul: Çamlıca Yay., s. 222.

⁹⁹ Yûnus 10/37; İsrâ 17/88; Hac 22/54; Fussilet 41/3; Vâkı'a 56/77; .

¹⁰⁰ **Kattân**, Mennâ Halil (1997), **Ulûmu'l-Kur'ân**, trc. Arif Erkan, İstanbul: Timaş Yay., s. 35-37.

¹⁰¹ Detaylı bilgi için bkz. **Durmuş**, Zülfikar (2012), **Kur'an'a Göre Kur'an**, İstanbul: Rağbet Yay.

¹⁰² **Aydın**, 1964, s. 63-64; **Gölcük-Toprak**, ts., s. 359.

olarak tevatür yoluyla gelen, okunmasıyla ibadet edilen, Fatiha suresiyle başlayıp, Nas suresi ile biten, cin ve insanların benzerini yapmaktan aciz kaldığı son ilâhî kelâmdır.”¹⁰³

Kur’ân, Hz. Muhammed Mekke’de 40 yaşında iken ona vahyedilmeye başlamış, onun Medine’de 63 yaşında vefatıyla tamamlanmıştır. Kur’ân, toplam yüz on dört sureden teşekkül etmiştir. İlk suresi Fatiha son suresi Nâs sûresidir. Bu surelerin en uzununu Bakara (286 âyet), en kısası Kevser (3 âyet) sureleridir. Surelerin bir kısmı Mekke’de, bir kısmı da Medine’de inmiştir. Mekke’de ya da Hicretten önce inen âyet ve surelere “Mekkî”, Medine veya hicretten sonra inenlere de “Medenî” denir.¹⁰⁴ Kur’ân’ın sure ve âyetlerin bugünkü mushafdaki tertibi ise Hz. Muhammed’in zamanında gerçekleşmiştir. Hz. Peygamber bu uygulamayı ya içtihad menşeli bir hikmete dayalı olarak ya da bir yönlendirme (Cebrâil’in isteği) ile yapmıştır. Bu yüzden ondan sonra ashabı bu konuda herhangi bir değişiklik ve farklı bir uygulama yapmamıştır.¹⁰⁵

11.2.2. Suhuf

Kur’ân’da ilahî kitaplara “kitap” isminin dışında “suhuf” adı da verilmektedir. Nitekim yukarıda zikredilen kitapların dışında bir kısmının bazı peygamberlere suhuf olarak indirildiği ifade edilmektedir.¹⁰⁶ Suhuf tabiri Arapça “sahife” kelimesinin çoğulu olup, yazılı bir metni dile getirmek için kullanılır. Yazılı sahifeler mecmuasına “iki kapak arasına alınmış sayfalar” anlamında “mushaf” da denir. Bunlar, dar bir çevrede, küçük topluluklara, ihtiyaçlarına cevap verebilecek mahiyette indirilen hacim bakımından diğer dört büyük kitaplara göre daha küçük ve birkaç sahifeden oluşan risalelerdir.¹⁰⁷

Kur’ân’da suhuf kelimesi, önceki peygamberlere Allah tarafından gönderilen kitapları,¹⁰⁸ Kur’ân’ın kendisini¹⁰⁹ ve insanların amellerinin ilâhî kayıtlarını,¹¹⁰ önceki peygamberlere indirilen ilk ilahî metinleri¹¹¹ ifade

¹⁰³ Aydın, 1964, s. 64; Bilmen, 2000, s. 324.

¹⁰⁴ Kattân, 1997, s. 73-75, 202.

¹⁰⁵ Derveze, İzzet (1997), *Kur’ânü’l-Mecid*, trc. Vahdettin İnce, İstanbul: Ekin Yay., s. 96.

¹⁰⁶ Abese 80/13; A’lâ 87/19; Beyyine 98/2-3.

¹⁰⁷ Gölçük-Toprak, ts., s. 359; Düzgün, 2009, s. 186; Kılavuz, 2004, s. 276-277.

¹⁰⁸ Tâhâ 20/133; Necm 53/36-37; A’lâ 87/18-19

¹⁰⁹ Abese 80/13; Beyyine 98/2-3.

¹¹⁰ Tekvîr 81/10.

¹¹¹ Tâhâ 20/133; A’lâ 87/18.

etmek için kullanılmıştır.¹¹² Peygamberlere indirilen bu sahifelerin kimlere ne kadar indirildiği hakkında ise bir bilgi verilmemiştir. Bu konuda sadece bir yerde bu sahifelerin güvenilir kâtipler tarafından yazılıp yüceltilmiş tertemiz kutsal sahifeler olduğundan bahsedilmiştir.¹¹³ Burada övülen sahifelerle Kur'ân veya önceki peygamberlere gönderilen sahifeler ya da levh-i mahfûz olduğu kastedilmiştir.¹¹⁴ Bunun dışında iki yerde de Hz. İbrâhim ve Hz. Mûsâ'dan ve onlara indirilen sahifelerden bahsedilmiş, fakat bu sahifelerin sayısı ve muhtevası hakkında bir bilgi verilmemiştir.¹¹⁵ Kur'ân'da zikri geçen Hz. Mûsâ'nın sahifeleri ise Tevrat'tan önce kendisine indirilmiş olan küçük sahifelerdir. Ancak, Hz. Mûsâ'ya Tevrat'ın indirildiği bilindiğine göre, burada zikredilen suhufun ne olduğu sorusu akla gelebilir. Âyette Hz. Mûsâ'ya indirilen müstakil suhulardan mı söz edilmektedir, yoksa Tevrat'ın belli bir parçasından mı söz edilmektedir? Bazı âlimlerin tercihi, burada zikredilen suhufun, Hz. Mûsâ'ya Tevrat'tan önce indirilmiş olabileceği yönündedir.¹¹⁶ Bununla birlikte Hz. Mûsâ'ya verildiği ifade edilen bu sahifelerin yine kendisine Tûr'da verilen ilâhî emir ve öğütleri içeren levhalarla¹¹⁷ eş anlamlı olduğu, dolayısıyla Tevrat'ın bir bölümü için kullanıldığı da ileri sürülmektedir.¹¹⁸

Hz. İbrâhim ve Hz. Mûsâ'ya verilen sahifelerin dışında, başka peygamberlere verilen sahifeler var mıdır? Bu konuda Kur'ân'da ve mütevatir hadislerde bir bilgi yoktur. Bununla birlikte Ebû Zer el-Gıfârî'den nakledilen ve zayıf olduğu kabul edilen bir rivâyete dayanılarak Allah'ın 104 kitap gönderdiği, bunlardan 4'ünün kitap, 100'ünün ise suhuf olduğu kabul edilmiştir. Söz konusu hadiste Hz. Âdem'e gönderilen sahifelerden bahsedilmemekte, fakat başka hadislerde Hz. Âdem'e gönderilen sahifeler hakkında sayısal açıdan farklı ifadeler yer almaktadır. Fakat genel kabule göre Allah tarafından indirilen kutsal sahifelerin toplam sayısı 104 olarak belirlenmiştir. Buna göre bu sahifelerin 10'u Hz. Âdem'e, 50'si Hz. Şit'e, 30'u Hz. İdris'e ve 10'u Hz. İbrâhim'e indirilmiştir. Bununla birlikte Hz. Mûsâ'ya verilen 10 sayfa Tevrat'tan ayrı değerlendirilirse suhulfların sayısı 110 olmaktadır.¹¹⁹

¹¹² **Dumlu**, Ömer (2009), "*Suhuf*", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Cilt XXXVII, İstanbul: TDV Yay., s. 477.

¹¹³ Abese 80/13-14.

¹¹⁴ **Dumlu**, 2009, s. 478.

¹¹⁵ Necm 53/36-37; A'lâ 87/18-19.

¹¹⁶ **Yeşilyurt**, 2015, s. 153.

¹¹⁷ A'râf 7/ 145, 150, 154.

¹¹⁸ **Dumlu**, 2009, 477.

¹¹⁹ **Bilmen**, 2000, s. 319-320; **Durmuş**, Zülfikar (2008), **İslam Düşüncesinde Resul-Nebi Ayrımı**, Diyanet İlmî Dergi, Cilt 44, Sayı 33, s. 57-59; **Altuntaş**, Meh-

Peygamberlere verilen bu sayfeler, tarihî süreç içinde insanlar tarafından gereken önemin verilmemesi nedeniyle indirildiği peygamberlerden sonra tahrif ve tebdil edilmiş ve onlardan hiçbirini günümüze kadar ulaşmamıştır. Bu nedenle onların muhtevaları bilinmemektedir. Bununla birlikte Kur'ân'ın beyanlarına bakıldığında bu sayfeler Allah'ın varlığı, birliği, sıfatları, peygamberlik, kader, ahiret gibi temel inanç esaslarının yanı sıra ibadet, muamelat ve ahlaka ilişkin bilgileri içerdiği anlaşılmaktadır. Bizler bu sayfelere sahip olamasak da onların sadece Allah katından geldiklerine ve vahyedildikleri haldeki orijinal hallerine inanmakla sorumluyuz.¹²⁰

11.3. Kur'ân'ın İndirilmesi, Yazılması ve Çoğaltılması

Kur'ân-ı Kerîm, Hz. Muhammed'e vahiy meleği olan Cebrâil aracılığıyla ve vahiy yoluyla farklı yer ve zamanlarda hayatın gereklerine göre, kimi zaman belli olayların ardından peyderpey indirilmiş, yirmi üç yılda tamamlanmıştır. Kur'ân'ın topluca indirilmeyip 23 sene boyunca azar azar indirilmesi, hem onun yazıya geçirilmesini hem de iyi bir şekilde anlaşılıp uygulanmasını kolaylaştırmıştır.

Hz. Muhammed, gelen vahiyleri önce kendisi ezberlemiş, sonra da onları, tuttuğu vahiy kâtiplerine yazdırmıştır. Bu suretle vahiy, herhangi bir eksiklik söz konusu olmadan tespit edilip yazıya geçirilerek tescil edilmiştir. Ayrıca Kur'ân'ın içerdiği vahiy 23 sene boyunca azar azar ve farklı zamanlarda gelmiş olması, yazılmasını kolaylaştırdığı gibi gelen vahyin uygulanışını da kolaylaştırmıştır. Bunun yanında her Ramazan ayında Cebrâil'in gelip Hz. Muhammed'e o güne kadar gelen vahiyi tekrar okuması, yanılmalar varsa düzeltilmesi, onun tespit ve tescilini daha da sağlamlaştırmıştır.¹²¹ Öte yandan Hz. Muhammed, inen her bir âyetin metninin ezberlenmesi ve yazıya geçirilmesi şeklinde lafzen muhafaza altına alınması için gereken tedbirleri almakla kalmamış mana olarak da korunmasını sağlamıştır. Bu çerçevede inen âyetlerden kastedilen anlamlar, Hz. Muhammed'in emirleri ve öğretisiyle, bireysel ve toplumsal hayatta uygulanarak bir bakıma muhafaza altına alınmıştır.¹²²

met (2016), "Kur'ân'da Peygamberlere Gönderilen 'Suhuf/Kitaplar' Üzerine Bir Değerlendirme", *Turkish Studies*, Cilt XI, Sayı 12, s. 9-12.

¹²⁰ Yeşilyurt, 2015, s. 150.

¹²¹ Akseki, 1974, s. 80-81; Düzgün, 2009, s. 186-187; Yılmaz, Ali (2018), *Didaktik Bir Bakış Açısıyla Hz. Muhammed*, Ankara: Pegem Akademi, s. 52 vd.

¹²² Alper, Hülya (2015), "Vahiy Süreci ve Kur'ân", *İslam İnanç Esasları*, ed. Ş. A. Düzgün, Ankara: Grafiker Yay., s.171

Hiz. Muhammed d6neminde ayrı ayrı yazı malzemelerinde yazılmış olarak tamamlanan Kur'ân âyetlerinin toplatılıp bir kitap haline d6nüşürülmesi ise halifeler d6nemine denk gelmiştir. Hiz. Muhammed'in vefatının ardından ilk halife Hiz. Ebû Bekir zamanında Yemâme savaşında (M. 632) çok sayıda hafızın şehid edilmesi gibi sebepler Kur'ân'ı tedvin etme ihtiyacını gündeme getirmiştir. Hiz. Ömer'in teşebbüsüyle Zeyd b. Sâbit'in başkanlığında oluşturulan bir komisyon tarafından vahiy kâtiplerince yazılan farklı yazı malzemelerindeki Kur'ân-ı Kerîm ezberlenen metinler de göz önünde bulundurularak tedvin edilip iki kapak arasına alınarak bir kitap haline getirilmiştir. Bu haliyle Kur'ân, Hiz. Muhammed'in mescidinde ve Kâbe'de tetkik edilmesi için Müslümanlara arz olunmuş, itirazı olanların halifeye bildirmesi istenmiş, fakat herhangi bir itiraz vaki olmamıştır. Bu suretle Kur'ân, Müslümanların tamamının icmâyla Allah'tan geldiği gibi tespit edilmiş, iki kapak arasında tedvin edilen bu Kur'ân nüshasına "Mushaf" adı verilmiş ve Hiz. Ebû Bekir'e teslim edilmiştir. Hiz. Ebû Bekir'in vefatından sonra da bu Kur'ân nüshası önce Hiz. Ömer daha sonra kızı Hiz. Hafsa tarafından muhafaza edilmiştir.

Kur'ân'ın toplanıp kitaplaştırılması her ne kadar Hiz. Ebû Bekir döneminde gerçekleştirilmişse de çoğaltıp farklı bölgelere gönderilmesi Hiz. Osman döneminde olmuştur. Hiz. Osman halife olunca Zeyd b. Sâbit, Abdullah b. Zübeyr, Said b. el-As ve Abdurrahman b. Hâris'ten oluşan bir heyete Hiz. Hafsa'da bulunan Kur'ân nüshası asıl kabul edilerek 7 adet Kur'ân-ı Kerîm istinsah ettirip, birini Medine'de bıraktırmış, diğerlerini de dönemin farklı bölgelerdeki büyük İslam beldelerine (Mekke, Kûfe, Basra, Şam, Yemen, Bahreyn) göndermiştir.¹²³ Böylece Kur'ân, indirildiği şekilde gibi hiçbir eksiklik veya fazlalık söz konusu olmaksızın, günümüze kadar aslı muhafaza edilerek gelmiştir.¹²⁴ Bu suretle Kur'an, kendisinden önceki kitapların uğradıkları tahrif ve tebdil gibi bir akıbeti yaşamamıştır.¹²⁵ Çünkü onun muhafazası bizzat Allah tarafından üstlenilmiştir.¹²⁶

¹²³ **Kattân**, 1997, s. 175-183; **Aydın**, 1964, s. 65-66; **Yeşilyurt**, 2015, s. 157

¹²⁴ Hiz. Osman'ın hilafeti döneminde yazılan bu nüshalardan bazıları tarihî süreçte yangınlar ve savaşlar dolayısıyla kaybolmuştur. Ancak bunlardan üç tanesinin bugün mevcut olduğu bilinmektedir. Mevcut nüshaların biri İstanbul Topkapı Sarayında, biri Taşkent'te ve diğeri de Londra'da İndia Office Library'de mevcuttur. **Gölcük-Toprak**, ts., s. 370

¹²⁵ **Düzgün**, 2009, s. 186

¹²⁶ Hicr 15 /9.

11.4. Kur'ân'ın Mu'cize Oluşu

Kelâm terminolojisinde mu'cize terimi, "âciz olmak, bir işi yapmaya güç yetirememek ve başarısız olmak" anlamına gelen "acz" kökünden türeyen ve "karşı konulmaz, insanı âciz bırakan, güçsüz kılan hârika olay" manalarında kullanılan bir terimdir. Kelâm ve akâid kitaplarında mu'cizenin tanımını konusunda ortak bir tarif yapılabilmemiş değildir. Bununla birlikte genel olarak mu'cizeyi şu şekilde tanımlanabilir: Peygamberlik iddiasında bulunan kimsenin doğruluğunu ispat için, dünyada âdete aykırı hârikulâde bir fiil meydana getirmek suretiyle kendilerine meydan okunan kimseleri bu fiilin bir benzerini meydana getirmekten âciz bırakan sihir dışında olağanüstü bir fiildir.¹²⁷

Kelâm âlimleri peygamberlerin mu'cize göstermelerini peygamberi dıştan destekleyen hususlar olarak kabul etmiş ve nübüvvet için gerekli görmüşlerdir. Buna göre peygamberliğin bir kanıtı olarak kabul edilen bu delil, mu'cize diye adlandırılmıştır. Günümüze kadar âlimlerinin Hz. Muhammed'in mu'cizeleriyle alakalı genel tutumu onun peygamberliğini ispatında asıl delil olarak, Kur'ân mu'cizesinin ön plana çıkarılması şeklinde olmuştur. Nitekim konuyla ilgili yazılan eserlerde, Hz. Muhammed'in hissî mu'cizelerine birkaç cümleyle değinilirken, en büyük mu'cizesi olan Kur'ân'a ağırlık verilmiş ve onun Hz. Muhammed'in nübüvvetini ispatta en önemli aklî ve manevî delil olduğuna vurgu yapılmıştır.¹²⁸ Bu bağlamda Kur'ân'ın belli bir zaman ve mekânla sınırlı olmadığı, aksine her çağa ışık tutabilecek ve ebediyete kadar bâkî kalacak ilâhî bir kitap olduğuna, muhatapların her zaman müracaat edip değerlendirebilecekleri ve bir kanaate varabileceklerine dikkat çekilmiştir.¹²⁹

Kur'ân-ı Kerîm'in temel özellikleri dikkate alındığında da Hz. Muhammed'in doğrudan insan aklına hitap eden, onu etkileyip, ikna eden ve sadece düşünmek suretiyle algılanabilen aklî mu'cizelerin en büyüğü olduğu anlaşılmaktadır. Kur'ân'ın bizzat kendisi de bu özelliğine birçok âyette dikkat çekmiştir. Öte yandan Hz. Muhammed'in Kur'ân-ı Kerîm ile müşriklere karşı bir benzerini getirmeleri hususunda meydan okuması ve müşrikler

¹²⁷ **Mâtürîdî**, 2005, s.236-237; **Zebîdî**, 2002, II, s. 319.

¹²⁸ **Bulut**, Halil İbrahim (2002), **Kur'ân Işığında Mûcize ve Peygamber**, İstanbul: Rağbet Yay., s.245.

¹²⁹ **Mâverdî**, Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed (1994), **A'lâmü'n-Nübüvve**, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, s.97-99.

arasında meşhur edebiyatçı ve şâirler olmasına rağmen onun bir benzerini getirmekten âciz kalmaları¹³⁰ da Kur'ân'ın mu'cizevî yönünü açıkça ortaya koymaktadır.¹³¹

Bilindiği üzere diğer peygamberlerin de hem kitapları hem de mu'cizeleri vardı; ama kitapları mu'cize değildi. Hz. Mûsâ'nın kitabı Tevrat'tı; ama mu'cizesi Tevrat değildi. Çünkü Hz. Mûsâ, mu'cizesinin Tevrat'tan başka bir şey olduğunu söylüyordu.¹³² Halbuki Hz. Muhammed "*Her peygambere bir mucize verildiğini, kendisine de vahiy yoluyla Kur'ân-ı Kerim'in verildiğini*"¹³³ haber vererek gerçek mu'cizesinin Kur'ân-ı Kerim olduğuna dikkatimizi çekmiştir.

İslam düşüncesinde Kur'ân'ın bu mu'cizevî yönüne "İ'câzü'l-Kur'ân" denmiş¹³⁴ ve "İ'câzü'l-Kur'ân" diye bir Kur'ân ilmi ortaya çıkmıştır.¹³⁵ Ayrıca nübüvvet konusu ile doğrudan ilgisi bulunan Kur'ân'ın i'câzı konusu, kelâmcıları birinci dereceden ilgilendiren önemli bir husus haline gelmiştir. Kur'ân'ın mu'cize olduğu konusunda ittifak eden âlimler, bu mu'cizenin Kur'ân'ın neresinde ve hangi şekillerde ortaya çıktığı hususunda ihtilaf etmişlerdir.¹³⁶

Ebû Hanîfe'ye (ö. 150/767) göre Kur'ân'ın i'câzı, "nazm ve manası" ile meydana gelmiştir. Zira Kur'ân ismi lafız ile mananın ikisine birden verilen bir addır.¹³⁷ Mâtürîdî (ö. 333/944) ise Kur'ân'ın i'câzının mana ve muhteva bakımından az lafızla çok mana bildirmesi, kimsenin güç yetiremeyeceği geçmişe ve geleceğe ait gaybî haberleri ve âhiret hayatının delilleri konusunda bulunan ilmî istidlalleri içermesinde olduğunu söylemiştir.¹³⁸ Bâkîllânî'ye (ö. 403/1013) göre Kur'ân'ın mu'cizeliği üç sebepten kaynaklanmaktadır:

¹³⁰ Bakara 2/ 23–24; Hûd 11/13; 'Ankebût 29/51; Tûr 52/33–34; Yûnus 10/38.

¹³¹ Zebîdî, 2002, II, s. 327.

¹³² Mutahharî, Murtazâ (1998), **Kur'ân'î Araştırmalar II**, trc. Cafer Bayar, İstanbul: Tûba Yay., s. 133.

¹³³ Buhârî, "Fezâ'ilü'l-Kur'ân",1; "İ'tisam",1; Müslim, "Îmân", 217; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 341.

¹³⁴ Bkz. Yavuz, Yusuf Şevki (2000), "*İ'câzü'l-Kur'ân*", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Cilt XXI, İstanbul: TDV Yay., ss. 403-406.

¹³⁵ Talû, Mehmet (1986), "*İ'câzü'l-Kur'ân*", **EÜİFD**, Cilt III, s. 313.

¹³⁶ Hacımüftüoğlu, Nasrullâh (1990), "*Kelâmcılar ile İslâm Felsefecilerinin Belâğat ve İ'câz İlimlerinin Gelişmesinde Rollerini*", **AÜİFD**, Cilt IX, s. 223.

¹³⁷ Hacımüftüoğlu, Nasrullâh (2001), **Kur'ân'ın İ'câzı Üzerine Tartışmalar**, Erzurum: Ekev Yay., s.82.

¹³⁸ Mâtürîdî, 2005, s.257.

- Kur'ân'ın geleceğe ait gaybî haberleri içermesi ve bu haberlerin aynen ortaya çıkması,
- Ümmî olan peygamberin getirdiği Kur'ân'da, geçmiş olaylara dair kesin ve doğru bilgiler vermesi,
- Kur'ân'ın son derece üstün bir "nazm ve te'lif üslûbu"nun bulunması.¹³⁹

Gazzâlî (ö. 505/1111) de bu konuya temas etmiş, Hz. Muhammed'in, fesahatta çok ileri gitmiş ve söz sanatını çok iyi bilmiş olmalarına rağmen, Araplara karşı Kur'ân ile meydan okuduğunu ve onların da karşılık vermekten âciz kaldıklarını dile getirmiştir. Kur'ân'ın mu'cizeliğini ise üslûbunun akıcılığı, insana hayret veren nazmıyla bir arada bulunan fesâhatı yönüyle, insanların kudretleri dışında kalan bir mu'cize oluşuyla açıklamıştır.¹⁴⁰ Bu âlimlerin dışında Kur'ân'ın i'câzını lügavî, ilmî ve teşriî i'caz şeklinde değerlendiren âlimler de vardır.¹⁴¹

Bu bilgiler ışında Ehl-i Sünnet âlimlerinin kıyâmete kadar bâkî kalacak olan Kur'ân'ın i'câzıyla ilgili olarak şu üç temel özelliği öne çıkardıkları anlaşılmaktadır:

- Lafız ve nazmındaki üslûp yönüyle fesâhat ve belâgat özelliklerinin en mükemmelini içermesi bakımından Kur'ân'ın i'câzı,
- Manası, muhtevâsı ve gaybî bilgiler içermesi yönüyle Kur'ân'ın i'câzı,
- Kur'ân'ın tafsilatıyla mütevâtir oluşudur.¹⁴²

11.5. Kur'ân'ı Diğer İlahî Kitaplardan Ayıran Temel Özellikler

Allah Teâlâ'nın Tevrat, Zebûr, İncil ve Kur'ân'ın isimlerinden bahsetmesi bu dört kitabın özel bir konuma sahip olduğunu, bununla birlikte Kur'ân'ın bir takım özelliklerine dikkat çekmesi de diğer kitaplardan ayrı bir öneme sahip bulunduğunu göstermektedir. Bu durumu göz önünde bulunduran İslam âlimleri, Kur'ân'ın birtakım mu'cizevî özelliklerine dikkat

¹³⁹ **Bâkılânî**, Ebû Bekr Muhammed b. Tayyib b. Muhammed (1998), **Olağanüstü Olaylar ve Aralarındaki Farklar**, trc. Adil Bebek, İstanbul: Rağbet Yay., s. 61-67.

¹⁴⁰ **Gazzâlî**, Ebû Hâmid Muhammed (1971), **İtikad'da Orta Yol**, trc. Kemal Işık, Ankara: AÜİF. Yay., s.153-154; a.mlf., ts.,I, s. 278;.

¹⁴¹ **Kattân**, 1997, s. 371.

¹⁴² **Mâverdî**, 1994, s. 99, 105; Pezdevî, 1994, s. 138.

çekmişler, ona imanın geçerli olabilmesi için bilinmesi gereken bazı hususların bulunduğunu ifade etmişlerdir. İslam âlimlerince genel kabul gören Kur'ân'ın temel özellikleri maddeler halinde **şu şekilde özetlenebilir:**

▪ Kur'ân, Hz. Muhammed tarafından tayin olunan “vahiy kâtipleri” tarafından aynen yazılmış, binlerce sahâbî tarafından hafızalarda muhafaza edilmiş, hiç bir bozulmaya ve değişikliğe maruz kalmamış, Allah'tan indiği orijinal şekliyle Hz. Muhammed'den günümüze kadar tevatür yoluyla intikal etmiş bir kitaptır. Nitekim Allah, Hicr 15/9. ve Vâkı'a 56/77-80'de Kur'ân'ın muhafazasını bizzat kendisi üstlendiğini belirterek bu özelliğine dikkatimizi çekmiştir. Kur'ân'ın korunmuşluğu ise Allah'ın tevfiik ve inâyetiyle ümmet tarafından gerçekleştirilmiştir. Diğer kitap sahipleri ise kitaplarını korumakla mükellef tutulmuş olmalarına rağmen, bu görevi yerine getirememişlerdir.¹⁴³ Bundan ötürü, peygamberlerle birlikte gönderilenlerin tümü hakkında insanlara kesin hüccet olması için, Allah, Kur'ân-ı Kerîm'in korumasını kendi üzerine almıştır. Bunun sebebi Tevrat ve İncil gibi kitapların zaman ve mekânla mukayyet olmaları ve muayyen bir millete gönderilmeleri; Kur'ân'ın ise zaman ve mekânla mukayyet olmayarak, bütün insanları kıyamete kadar irşad için gönderilmiş olmasıdır.¹⁴⁴

▪ Kur'ân, kendinden önceki kitapların asıllarını tasdik eden bir kitaptır.¹⁴⁵ Ancak buradaki tasdik, sosyal hayatı düzenleyen hükümlerle (şeriat) ilgili olmayıp, Allah'tan emredildiği şekliyle mevcut olan inanç konuları (tevhid, nübüvvet ve mead) ile ilgilidir. Çünkü Allah'ın gönderdiği bütün peygamberler aynı dini (temel inanç esaslarını), fakat değişik şeriatları tebliğ etmişlerdir. Nitekim Âl-i İmrân 3/4'te Kur'ân'ın tasdik edici özelliğine; el-En'âm 6/90 ve Şûrâ 42/13'te peygamberlerin aynı inanç esaslarını; fakat el-Mâide 5/48 ve Hacc 22/67'de de farklı şeriatları tebliğ ettiklerine dikkat çekilmektedir.

İmam Mâtürîdî, söz konusu âyetlerden hareketle bütün peygamberlerin bir ve tek olan tevhid dini üzere olduklarını ve bu anlamda dinde nesh ve değişimin söz konusu olamayacağını söylemiştir. Buna mukabil peygamberlerin farklı şeriatları tebliğ ettiklerini ve şeriatlar arasında neshin mümkün olduğunu, ancak Hz. Muhammed'in getirdiği şeriatın kıyamete kadar nesh

¹⁴³ Bakara 2/79; Nisâ 4/46; Mâide 5/44.

¹⁴⁴ Arslan, 1964, s. 293.

¹⁴⁵ Bakara, 2/41, 89, 91, 101; Âl-i İmrân 3/3-4; Yûsuf 11/111; Fâtır 35/31.

edilemeyeceğini belirtmiştir.¹⁴⁶ Dolayısıyla Kur'ân, önceki kitapların bazı şer'î hükümlerini ortadan kaldırarak yeni hükümler koyan ve nesh ve tebdilden korunmuş olan son ilahî kitap olma vasfına sahiptir. Bu özelliği ile Kur'ân, kıyamete kadar hükümleriyle baki kalacaktır. Bu nedenle Kur'ân'dan önceki kitapların hükümleriyle amel edilemez. Ayrıca Kur'ân önceki kitapların hükümlerini nesh etmekle kalmamış, Ehl-i Kitap da dâhil tüm insanların kurtuluşa ermeleri için Hz. Muhammed'e ve getirdiği Kur'ân'a iman etmeyi de şart koşturmuştur.¹⁴⁷

▪ Kur'ân'ın bir diğer temel özelliği de geçmiş toplulukların ihtilafa düştükleri konulara ve dinler arasındaki ihtilâflara açıklık getiren, insanlara yaratıcının bir tek olduğunu ve sadece O'na ibadet edilmesi gerektiğini hatırlatan bir kitap olmasıdır.¹⁴⁸ Bunun dışında Kur'ân kendinden önceki tahrif olmuş kitapları tashih eden, onlara sonradan ilave edilenleri ayıklayarak onları koruyup kollayan bir kitaptır. Kur'ân'ın bu özelliği âyette “gözeten, şahit olan, tashih edip düzelten” anlamına gelen “müheymin” kelimesi ile ifade edilmektedir.¹⁴⁹ Bu anlamda Kur'ân, önceki ilahî kitapları tamamen ortadan kaldıran bir kitap değil, onların gerçekliğinin tespit edilmesinde hakem rolüne sahip olan yani geçmiş kitaplarda neyin tahrif edilip neyin tahrif edilmediğini belirleyerek onları ıslah ve tashih eden yegâne ölçüt olma özelliğine sahip bir kitaptır.

▪ Kur'ân-ı Kerîm fesâhat ve belâgat (lafız, üslûb, ahenk, mana ve muhteva) yönüyle bütün şiirlerin de üstünde olan eşsiz bir kitaptır. Çünkü en parlak dönemini yaşayan belâgat ve fesâhatlarıyla şöhret yapan bütün edip ve şairlerin gerek Kur'ân'ın nazil olduğu zamanda gerekse gelecekte zamanlarda benzerini meydana getirmekten âciz kalmışlardır.¹⁵⁰ Bu yönüyle Kur'ân, Hz. Muhammed'in peygamberliğine delalet eden en büyük aklî ve lafzî bir mu'cizesidir. Nitekim Hz. Muhammed, Kur'ân ile müşriklere karşı meydan okumuş (tehaddî) ve Kur'ân'ın tamamının¹⁵¹ veya on sûresinin¹⁵² veyahut da bir sûresinin¹⁵³ benzerinin meydana getirilmesi hususunda belâgat ve fesâhat erbabına çağrıda bulunmuş, fakat Kur'ân'ın ifadeleri ilâhî vasıflara bürünmüş hârikulâde beşer üstü ifadeler olduğu için en büyük edip

¹⁴⁶ **Mâtürîdî**, 2004-2010,III, s. 254;V, s. 137, 143.

¹⁴⁷ Âl-i İmrân 3/31; Nisâ 4/47; Mâide 5/15; En'âm 6/153; A'râf 7/3.

¹⁴⁸ Bakara 2/213; Âl-i İmrân 3/64; Nahl 16/64.

¹⁴⁹ Mâide 5/48.

¹⁵⁰ Zebîdî,2002, II, s. 326-327.

¹⁵¹ İsrâ 17/88; Tûr 52/34.

¹⁵² Hüd 11/13.

¹⁵³ Bakara 2/23; Yûnus 10/38.

ve şairler de dâhil hiçbir kimse bu çağrıya olumlu cevap verememiştir. Kur'ân'da değişik şekillerde ifade edilen bu meydan okuma, indiği dönemden günümüze kadar cevapsız kalmış ve kalmaya da devam edecektir. Zira onun sahibi Allah'tır.¹⁵⁴ İşte bu durum Kur'ân'ın eşsiz ve mu'ciz bir ilahî kitap olduğunu göstermektedir.¹⁵⁵

Öte yandan Kur'ân'ın fesâhat ve belâgatındaki bu mu'cizevî yönü körleri, dilsizleri ve cüzzamlıları iyileştirmek, ölüleri diriltmek, asayı ejderhaya çevirmekten daha anlamlı ve erişilmezdir. Çünkü insanların çoğu bu gibi şeylerin hile, sihir ve göz boyama ile yapılabileceğine inanmaktadır.¹⁵⁶ İşte Kur'ân'ın bu özelliği zamanın üstüne çıkmadır ki, her yer ve devirde insanı aşan bir incelik.¹⁵⁷ Dolayısıyla Kur'ân'ın yukarıda zikredilen bu i'câz ve mu'ciz yönü, sarfe teorisi¹⁵⁸ ile değil, Kur'ân'ın manasındaki derinlik, üslûbunun ahenk ve fesâhatiyle, lafızlarındaki incelik ve esrarıyla, nazmının güzelliği ve manalarının belâgatiyle açıklanabilir.¹⁵⁹ Bir diğer ifadeyle dil, hedeflenen anlam ve kendi içinde doğruluk bakımından bir âhenk oluşturmasıyla izah edilebilir.¹⁶⁰

▪ Muhteva bakımından da oldukça zengin bir içeriğe sahip olan Kur'ân, kâinat ve insanın yaratılışı, inanç, ibadet, muamelat, ukubat, ahlak, kıyamet, ahiret, va'd ve vaîd, ibret alınacak olaylar vb. birçok konu hakkında aydınlatıcı ve hikmet verici bilgiler vermiştir.¹⁶¹ Bu çerçevede Kur'ân beşeriyete hak ve fazilet, ilim ve irfan, ittihat, terakki ve tekâmül yollarını öğretti, onlara birlik ve beraberlik ruhunu aşılamanın, inanç, ibadet ve ahlâk esaslarını ve sosyal düzeni sağlayan her türlü nizamı bildiren, insanları en güzel ahlâka ve ebedî saadete erdiren ilâhî hükümleri ihtiva eden bir kitaptır.

¹⁵⁴ Hicr 15/9

¹⁵⁵ **Mâtürîdî**, 2005, s. 238; **Zebîdî**, 2002, II, s. 327; **Aydın**, Hüseyin (2010), “*Meydan Okumaları Bakımından Kur'an Mu'cizesi*”, Kelam Araştırmaları, Cilt VIII, Sayı 1, s. 51 vd.

¹⁵⁶ Bâkılânî, 1998, s. 61.

¹⁵⁷ **Gölcük-Toprak**, ts., s. 385; **Öztürk**, 1994, s. 311-315.

¹⁵⁸ Mu'tezile'den Nazzâm ve Şîa'dan Mürtezâ gibi âlimler Kur'ân'ın i'câzının sarfe biçiminde olduğunu savunmuşlardır. Sarfe teorisi, Kur'ân-ı Kerim dil ve üslûp yönünden benzeri yapılamayacak bir metin olmamakla birlikte Allah Teâlâ'nın bunu gerçekleştirme gücünü kullarının elinden almasıdır. Sarfe, ya bu işe teşebbüs etme iradesinin yok edilmesi veya teşebbüs edildiği takdirde başarıya ulaştırılmaması şeklinde tecelli eder. **Kattân**, 1997, s. 366-377; **Yavuz**, 2000, s. 404.

¹⁵⁹ Nisâ 4/82.

¹⁶⁰ **Zebîdî**, 2002, II, s. 326-327.

¹⁶¹ **Akseki**, 1974, s. 82; **Bilmen**, 2000, s. 332.

Bu konulara dair bütün mesajlar, kıyamete kadar tüm insanların ve çağların ihtiyacını karşılayacak bir özelliğe sahip olup, Kur'ân'da en derin ve en geniş manalarıyla, en veciz ve en güzel bir ifadeyle, eşsiz fesâhat ve belâgat ile açıklanmıştır. İşte bu sebeptir ki Kur'ân Müslümanlarca daima zevkle okunmakta ve her okunuşunda da onlara manevî bir haz ve huzur vermektedir.¹⁶² Ayrıca bu özelliği ile Kur'ân, insanlar tarafından kolayca ezberlenebilmekte ve anlaşılabilir. ¹⁶³ Bununla da kalmayıp Kur'ân'ın getirdiği hükümler kolayca uygulanabilmektedir. Zira geçmiş ümmetlere kendi zulümleri sebebiyle ceza olması bakımından konan ağır hükümler,¹⁶⁴ Kur'ân ile hafifletilip kolaylaştırılmıştır.¹⁶⁵ Hâlbuki onun bu özellikleri diğer ilahî kitaplardan hiçbirine nasip olmamıştır.

▪ Kur'ân'ın mana ve muhteva yönünden dikkat çeken bir diğer özelliği de ilim ve marifetten yoksun, okuma yazma bilmeyen cahil bir muhitte yetişen ve hiçbir kimseden bir şey öğrenmeyen ümmî bir peygamberden insanlığa tebliğ edilmesidir. Bu husus onun Allah kelâmı olduğuna açık bir delildir.¹⁶⁶ Kur'ân geçmişten haber verdiği gibi gelecekte de haber vermiştir. Ayrıca Nisâ 4/82'de ifade edildiği gibi onda hiç bir çelişki de yoktur.

▪ Kur'ân'da gaybî haberlerin bulunması ve bunların haber verdiği şekilde ortaya çıkması da onun bir başka i'câz yönünü oluşturmaktadır.¹⁶⁷ Kur'ân'da yer verilen gaybe ait haberler iki kısma ayrılır. Bunlardan biri Hz. Mûsâ, Firavun, Hz. Yûsuf ve diğer peygamberlerin kıssalarına dair mazide vuku bulan olaylara dair verilen haberlerdir.¹⁶⁸ Kur'ân'da bu kıssalar detaylı bir şekilde en doğru şekliyle anlatılmış,¹⁶⁹ bunlar hakkında bilgisi olan Yahudi ve Hıristiyanlar ise bu anlatılanlara karşı hiçbir itirazda bulunmamışlardır. Hz. Muhammed gibi ümmî birisinin, geçmiş tarihî olaylardan doğru şekilde bahsetmesi ise bir nevî gaypten haber vermektir. Gaybı da tek bilen Allah olduğuna göre, Hz. Muhammed'in bu gaybî bilgileri Allah'tan aldığı kesinlik kazanmakta ve Kur'ân'ın mu'ciz bir kitap olduğu sabit olmaktadır.¹⁷⁰

¹⁶² **Bilmen**, 2000, s. 328; Aydın, 1964, s. 292.

¹⁶³ Kamer 54/32.

¹⁶⁴ Nisâ 3/160.

¹⁶⁵ A'râf 7/157.

¹⁶⁶ **Akseki**, 1974, s. 82; **Bilmen**, 2000, s. 326.

¹⁶⁷ **Zebîdî**, 2002, II, s. 329; **Suyûtî**, Celâleddin (1983), **el-İtkan fî Ulûmi'l-Kur'ân**, trc. S. Yıldız-H. A. Çelik, Cilt II, İstanbul: Madve Yay., s. 307.

¹⁶⁸ **Zebîdî**, 2002, II, s. 328-329.

¹⁶⁹ Bkz. Âl-i İmrân 3/44; Hüd 11/49; Yûsuf 12/102.

¹⁷⁰ **Zebîdî**, 2002, II, s. 327 vd.

Diğeri ise Kur'ân'da gelecekte vukû bulacak olaylara dair gaybî haberlere yer verilmesidir. Kur'ân'ın bir benzerinin getirilemeyeceği,¹⁷¹ Mekte'nin Müslümanlar tarafından kısa zamanda (M. 630) feth edileceği,¹⁷² Ehl-i Kitap olan Rumlar'ın (Bizanslıların) Mecûsî olan İranlılara karşı galip geleceği¹⁷³ gibi Kur'ân'da geleceğe ait önceden haber verilen olaylar, haber verildiği veçhiyle gerçekleşmiştir. İşte bu yönüyle de Kur'ân, mûcizevî bir özellik taşımaktadır.¹⁷⁴

Buraya kadar anlatılan Kur'ân'ın bu mu'cizevî özellikleri, onun beşer tarafından yazılan bir eser olmayıp, lâfız ve manâ bakımından ilâhî bir mu'cize ve Allah kelâmı olduğuna delalet etmektedir. Ayrıca bu gerçek, âyetler, hadisler, Müslümanların icmâi ve tarihî bilgilerle de sabittir. Bu yüzden Kur'ân-ı Kerim'e imanın geçerli olabilmesi için tüm bu özelliklerin bilinmesi gerekir. Çünkü İslam inancına göre Kur'ân'ın bu vasıflara sahip ve özellikle Allah'ın gönderdiği son ilahî kelâm olduğuna, onunla dinin tamamlandığına ve kendisinden sonra da başka bir ilahî kitabın gelmeyeceğine iman etmek farz; bunu inkâr etmek küfürdür.

11.6. Bir Müslümanın Diğer İlahî Kitaplar Karşısındaki Tutumu

İslam âlimleri, Kur'ân dışındaki ilahî kitapların bir bölümü tahrif ve tebdil edildiği için bugünkü halleriyle Allah'ın vahyini tam olarak temsil edemeyeceğini vurgulamışlardır.¹⁷⁵ Çünkü bir kitabın ilahî olabilmesi ve kendisine inanılmasının farz olabilmesi için en azından şu iki önemli şartı taşıması gerekir. Bunlardan ilki, Allah tarafından peygamber olarak seçilen şahıslara indirilen vahyin Allah katından geldiği şekli aynen yazılarak muhafaza edilen bir kitap olmasıdır. Böyle olmayan ve insanlar tarafından daha sonraları tahrif ve tebdil edilerek asıl vahiy hüviyetini kaybeden kitaplar kaynağı ilâhî vahiy olsa da Allah kelâmı olamaz ve ilâhî bir kitap olarak kabul edilemez. İkincisi ise ilâhî vahye dayanan kitapların Allah Kelâmı olduğu tevâtür yoluyla bilinmeli, bu konuda asla tereddüt olmamalı, ait olduğu peygambere indirildiği hususu yine tevatür yoluyla zamanımıza kadar gelmelidir. Bu iki şarta sahip olmayan kitaplar, aslen ilâhî de olsa ilahî olma vasfını ve hüviyetini kaybetmiştir. Bu nedenle Müslümanlarca inanılması

¹⁷¹ Bakara 2/23-24; İsrâ 17/88.

¹⁷² Fetih 48/27. Benzer âyetler için bkz. Fetih 48/11, 15-16, 20; Nûr 24/55; Ahzâb 33/22.

¹⁷³ Rûm 30/2-5.

¹⁷⁴ Zebîdî, 2002, II, s. 329.

¹⁷⁵ **Mâtürîdî**, 2004-2010, I, s. 212-213, 225, 265; IV, s. 271, 186; VIII, s. 114; XI, s. 53, 131; **Önal**, 2013, s. 292-293

farz olan ilahî kitaplar, işte bu ilâhî vasfa sahip olan kitaplardır. Bu bakımdan, halen Yahudi ve Hıristiyanların elinde bulunan ve birbirine uymayan Tevrat ve İncil'in Allah'tan geldiği bilirse de daha sonra insanlar tarafından tahrif edildikleri ve bu suretle asli hüviyetini yitirdikleri için ilâhî kitaplar olarak kabul edilemez. Müslümanlar onların aslında Allah kelâmı olduğuna inanmaktadırlar. Ancak onlar tarihin seyri içinde tebdil, tağyir ve tahrife uğrayarak asıllarından uzaklaşmışlardır. Halen ilâhî olduğu iddia edilen kitaplar arasında ise yukarıda zikredilen vasıflara haiz olduğu sabit olan yegâne kitap ise, Kur'ân-ı Kerîm'dir.¹⁷⁶ Öte yandan Tevrat, Zebûr ve İncil gibi kitaplar her ne kadar tahrif edilmişse de tahrif olmayan bir takım metinleri ihtiva etmesi, bu kitaplar karşısında bir Müslümanın tutumunun nasıl olması gerektiğine dair bir problemin gündeme gelmesine neden olmuştur. İslam âlimlerinin bu konudaki genel görüşü, Müslümanların bu kitaplara“ Allah'ın indirdiği şekilde asıllarına inanıp, Tevrat'ın Hz. Mûsâ, Zebûr'un Hz. Dâvûd'a ve İncil'in de Hz. İsâ'ya Allah tarafından indirilmiş kitaplar olduğunu tasdik etmek” şeklinde bir tavır takınmaları gerektiği yönündedir.

¹⁷⁶ Arslan, 1964, s. 278; Gölcük-Toprak, ts., s. 357-358.

Özet

İslam inancına göre insanlar, Allah'a kulluk etmek ve bu konuda denenmek üzere yaratılmış olup, âhirette sorguya çekileceklerdir. Allah, merhameti gereği insanları bu husustayardımsız bırakmamış, onlara dünya ve âhiret mutluluğunu kazanmada yardımcı olmaları için Yaratıcı ile yaratılan arasındaki ilişkilerin nasıl olması gerektiğini, hayatın amacı ve gayesini açıklayan, itikadî, amelî ve ahlakî emir ve hükümleri içeren ilahî kitaplar indirmiştir.

Kur'an-ı Kerîm'de kitaplara iman inanç esasları arasında zikredilmiş, Allah'a imandan sonra, peygamberlere ve getirdikleri kitaplara aralarında ayırım gözetmeksizin inanmanın farz kılındığı bildirilmiştir.

İnsanlık tarihinde kitapları inkâr edenler her zaman olagelmıştır. Onların çoğu Allah'ın varlığını kabul etmişler, fakat peygamberleri ve kitapları reddetmişlerdir. Bu görüşlerini de aklın mutlak hakikate ulaşmada yegâne vasıta olduğunu iddia ederek temellendirmeye çalışmışlardır. Bu itirazlar karşısında İslam âlimleri peygamberliği ve kitapları, insanlığın dünya ve âhiret mutluluğunu elde etmesi için gerekli görmüşler; bu gerekliliği de genelde insanın özelde aklın bütün alanları kapsama yetersizliğinden hareketle temellendirmeye çalışmışlardır.

Kur'an'da insanlık tarihinde peygamber ve kitap gönderilmeyen hiçbir toplumun bulunmadığı, kimi zaman ismen kimi zamanda icmalen zikredilerek her ümmete uyarıcı olarak birçok peygamberin ve kitapların gönderildiği, ifade edilmiştir. Bu açıdan kitapların isimleri hakkında kesin bir bilgi vermek mümkün görünmemektedir. Kur'an'da indirilen kitaplardan Tevrat, Zebûr, İncil ve Kur'an olmak üzere sadece dördünün ismi zikredilmekte ve hepsine iman edilmesi emredilmektedir. Bunun dışında bazı peygamberlere de çeşitli sahifelerin verildiğinde bahsedilmektedir. Bununla birlikte Kur'an'da kendisinden önceki kitap ve sahifelerin gönderildiği toplumlar tarafından ilerleyen süreçte tahrif ve tebdil edildiklerine, buna mukabil Kur'an'ın bu tür anlam ve metin inkırazından korunduğuna dikkat çekilmiştir. Bu nedenle Kur'an'dan önceki metinler çeşitli nedenlerle bozuldukları için ilahî kitap olma vasfını kaybetmişlerdir. Dolayısıyla kitaplar arasında Allah'tan indirildiği şekliyle aslını muhafaza eden, bu özelliğini kıyamete kadar muhafaza edecek olan kitap Kur'an'dır. Kur'an'ın bir diğer ayırt edici özelliği ise lafız ve nazmındaki üslûp yönüyle fesâhat ve belâgat özelliklerinin en mükemmeline sahip olması; manası, muhtevâsı ve gaybî bilgilerin içerilmesi, tafsilatıyla mütevâtir olması gibi pek çok mütemayiz vasıfları taşıması yönüyle bir benzerini oluşturmakta insanların aciz kaldığı mu'ciz bir kitap olmasıdır.

Değerlendirme Sorular

1. İnsanlığın ilahî yardıma neden ihtiyaç duyduğunu kitaplara iman esası çerçevesinde izah ediniz.
2. Tevrât, Zebûr ve İncîl'in temel özellikleri nelerdir, açıklayınız.
3. Bir Müslümanın diğer ilahî kitaplara karşı sergilemesi gereken tutum ve davranışlar nasıl olmalıdır, kısaca açıklayınız.
4. Kur'an-ı Kerim'in diğer ilahî kitaplardan ayırt edici temel özelliklerini maddeler halinde yazınız.
5. Kur'an'ın mu'ciz bir kitap oluşu ne anlama gelmektedir, kısaca izah ediniz

Yararlanılan Kaynaklar

- Adam**, Baki (2002), **Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat**, İstanbul: Pınar Yay.
- Adam**, Baki (2012), “*Tevrat*”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Cilt XLI, Ankara: TDV Vakfı Yayınları, ss. 40-45;
- Akseki**, A. Hami (1964), **İslam Dini**, Ankara: DİB Yay.
- Alper**, Hülya (2015), “*Vahiy Süreci ve Kur’ân*”, **İslam İnanç Esasları**, ed. Şaban A. Düzgün, Ankara: Grafiker Yay., ss. 179-192.
- Altuntaş**, Mehmet (2016), “*Kur’ân’da Peygamberlere Gönderilen ‘Suhurlar/Kitaplar’ Üzerine Bir Değerlendirme*”, **Turkish Studies**, Cilt XI, Sayı 12, ss. 1-24.
- Atay**, Hüseyin (1992), **İslam’ın İnanç Esasları**, Ankara: AÜİF Yayınları.
- Aydın**, Ali Arslan (1964), **İslam İnançları ve Felsefesi**, İstanbul: İrfan Yay.
- Aydın**, Hüseyin (2010), “*Meydan Okumaları Bakımından Kur’an Mu‘cizesi*”, **Kelam Araştırmaları**, Cilt VIII, Sayı 1, ss. 45-76.
- Aydın**, Mehmet (1998), **Müslümanların Hıristiyanlara Karşı Yazdığı Reddiyeler ve Tartışma Konuları**, Ankara: TDV Vakfı Yayınları.
- Aydın**, Mehmet (2005), **Hıristiyan Kaynaklarına Göre Hıristiyanlık**, Ankara: TDV Vakfı Yayınları.
- Bâkullânî**, Ebû Bekr Muhammed b. Tayyib (1998), **Olağanüstü Olaylar ve Aralarındaki Farklar**, trc. Adil Bebek, İstanbul: Rağbet Yay.
- Bayraktar**, Mehmet (2007), **Bir Hıristiyan Dogması Teslis**, Ankara: Ankara Okulu Yay.
- Besalel**, Yusuf (2002), **Yahudilik Ansiklopedisi**, İstanbul: Gözlem Yay.
- Biçer**, Ramazan (2004), **İslâm Kelâmcılarına Göre İncil**, İstanbul; Gaye Kitabevi.
- Biçer**, Ramazan (2007), “*Kelam Bilginlerinin Yahudi ve Hıristiyanlara Yaklaşımı*”, **İÜİFD**, Cilt XVI, ss. 149-187.
- Bilmen**, Ö. Nasuhi (2000), **Muvazzah İlm-i Kelam**, haz. K. İ. Paçacı, İstanbul: Fatih Enes Kitabevi.

- Bulut**, Halil İbrahim (2002), **Kur'ân Işığında Mûcize ve Peygamber**, İstanbul: Rağbet Yay.
- Cilacı**, Osman (2002), **Günümüz Dünya Dinleri**, Ankara: DİB Yayınları.
- Derveze**, İzzet (1997), **Kur'ânü'l-Mecid**, trc. Vahdettin İnce, İstanbul: Ekin Yay.
- Dumlu**, Ömer (2009), "*Suhuf*", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Cilt: XXXVII, İstanbul: TDV Vakfı Yayınları, ss. 477-478.
- Durmuş**, Zülfikar (2012), **Kur'an'a Göre Kur'an**, İstanbul: Rağbet Yay.
- Durmuş**, Zülfikar (2008), "*İslam Düşüncesinde Resul-Nebi Ayrımı*", **Diyanet İlmî Dergi**, Cilt 44, Sayı 33, 49-72.
- Eliade**, Mircea (1997), **Dinler Tarihi Sözlüğü**, trc. Ali Erbaş, İstanbul: İnsan Yay.
- Firestone**, Reuven (2004), **Yahudiliği Anlamak: İbrâhim'in Çocukları**, trc. Çağlayan Erendağ-Levent Kartal, İstanbul: Gözlem Yay.
- Gazzâlî**, Ebû Hâmid Muhammed (1971), **İtikad'da Orta Yol**, trc. Kemal Işık, Ankara: AÜİF. Yay.
- Goldziher**, Ignaz (1980), "*Ehl-i Kitap'a Karşı İslâm Polemiği I*", trc. C. Tunç, **AÜİFİED**, Cilt IV, ss. 151-170.
- Gölcük-Toprak**, Şerafeddin-Süleyman (ts.), **Kelam: Tarih, Ekoller, Problemler**, Konya: Tekin Kitabevi.
- Gündüz**, Şinasi (2006), **Hıristiyanlık**, İstanbul: İSAM Yay.
- Gündüz**, Şinasi (1998), **Din ve İnanç Sözlüğü**, Konya: Vadi Yay.
- Hacımüftüoğlu**, Nasrullâh (1990), "*Kelâmcılar ile İslâm Felsefecilerinin Belâğat ve İ'câz İlimlerinin Gelişmesinde Rollerini*", **AÜİFD**, Cilt IX, ss. 215-237.
- Hacımüftüoğlu**, Nasrullâh (2001), **Kur'ân'ın İ'câzı Üzerine Tartışmalar**, Erzurum: Ekev Yay.
- Harman**, Ömer Faruk (1988), **Metin, Muhteva ve Kaynak Açısından Yahudi Kutsal Kitapları**, Basılmamış Doçentlik tezi, İstanbul.
- Kâdî Abdülcebâr**, Ahmed b. Halil el-Hamedânî (2001), **Şerhu'l-Usûli'l-Hamse**, nşr. Ahmed b. Hüseyin b. Ebi Hâşim, Beyrut: Daru İhyait-Türasil-Arabiyye.

- Kattân**, Mennâ Halil (1997), **Ulûmu'l-Kur'ân**, trc. Arif Erkan, İstanbul: Timaş Yay.
- Kılavuz**, A. Saim (2004), **Anahatlarıyla İslam Akaid ve Kelam'a Giriş**, İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Kuzgun**, Şaban (2008), **Dört İncil Yazılması Derlenmesi Muhtevası Farklılıkları ve Çelişkileri**, İstanbul: Fazilet Neşriyat.
- Mâtürîdî**, Ebû Mansûr Muhammed b. Mahmûd (2004-2010), **Te'vîlâtü'l-Kur'ân**, Ed. Bekir Topaloğlu, İstanbul: Mizan Yay.
- Mâtürîdî**, Ebû Mansûr Muhammed b. Mahmûd (2005), **Kitâbü't-Tevhîd**, trc. Bekir Topaloğlu, Ankara: İSAM Yay.
- Mâverdî**, Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed (1994), **A'lâmü'n-Nübüvve**, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.
- Michel**, Thomas (1992), **Hristiyan Tanrı Bilimine Giriş**, İstanbul: Ohan Basımevi.
- Mutahharî**, Murtazâ (1998), **Kur'ân'î Araştırmalar II**, trc. Cafer Bayar, İstanbul: Tûba Yay.
- Önal**, Recep (2016), “*Mâtürîdî'nin Yahudilerle Polemiği: Tahrif Bağlamında Kutsal Kitap İnançlarına Yönelik Eleştirileri*”, **İslami Araştırmalar**, Cilt XXVII, Sayı 3, ss. 333-352.
- Önal**, Recep (2013), **Ebû Mansûr el-Mâtürîdî'ye Göre İslam Dışı Dinler**, Bursa: Emin Yayınları.
- Öztürk**, Mustafa (2007), “*İslâm Tefsir Geleneğinde Ehl-i Kitapla İlgili Bazı Telakkilerin Epistemik Değeri*”, **Kur'ân'ın Farklı İnanç Mensuplarına Yaklaşımı Sempozyumu (1213 Mayıs 2006)**, Konya: Konya İlahiyat Derneği Yayınları, ss. 24-56.
- Pezdevî**, Ebü'l-Yüsr Muhammed (1994), **Ehl-i Sünnet Akâidi**, trc. Ş. Gölçük, İstanbul: Kayıhan Yay.
- Râgîbel-İsfehânî**, Hüseyin b. Muhammed (2002), **el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân**, Beyrut: Dârü'l-İhyâ.
- Rubenstein**, Richard E. (2004), **İsa Nasıl Tanrı Oldu**, trc. C. Demirkan, İstanbul: Gelenek Yay.
- Serdar-Işık**, Murat-Harun (2018), **Sistemantik Kelam II**, Kayseri: Kimlik Yayınları.

- Shahak**, İsrail (2004), **Yahudi Tarihi ve Yahudi Dini**, trc. A. Emin Dağ, İstanbul: Ağaç Kitabevi.
- Suyûfî**, Celâleddin (1983), **el-İtkan fî Ulûmi'l-Kur'ân**, trc. S. Yıldız-H. Avni Çelik, Cilt II, İstanbul: Madve Yay.
- Şehrisânî**, Muhammed Abdülkerim (ts.), **el-Milel ve'n-Nihal**, nşr. M. F. Muhammed, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Şimşek**, M. Sait (1999), **Kur'ân'ın Ana Konuları**, İstanbul: Beyan Yay.
- Talû**, Mehmet (1986), "*I'câzu'l-Kur'ân*", **EÜİFD**, Cilt III, ss. 313-322.
- Topaloğlu-Çelebi-Yavuz**, Bekir-İlyas-Y.Şevki (2002), **İslam'da İnanç Esasları**, İstanbul: Çamlıca Yay.
- Wickwire**, Daniel (1999), **Yahudi, Hıristiyan ve İslâm Kaynaklarına Göre Kutsal Kitabın Değişmezliği**, İstanbul: Lütuf Yayıncılık.
- Yavuz**, Yusuf Şevki (2000), "*I'câzü'l-Kur'ân*", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, Cilt XXI, İstanbul: TDV Yay., ss. 403-406.
- Yeşilyurt**, Temel (2015), "*Kitaplara İman*", **İslam İnanç Esasları**, ed. Ş. A. Düzgün, Ankara: Grafiker Yayınları, ss. 149-170.
- Yılmaz**, M. Selim (2013), **Kumran Yazmalarının Ahit Geleneği Çerçevesinde Değerlendirilmesi**, İstanbul: Ayışığı Kitapları.
- Yılmaz**, Ali (2018), **Didaktik Bir Bakış Açısıyla Hz. Muhammed**, Ankara: Pegem Akademi.
- Zebîdî**, Muhammed Murtazâ (2002), **İthâfü's-Sâde**, nşr. M. Ali Beyzavî, Beyrut, Dâru'l-kütübi'l-İlmiyye.

